

Regeringen

Regional- og landdistriktspolitisk redegørelse 2023

Aktuelle udfordringer
og udviklingstendenser
i landdistrikterne

NOVEMBER 2023

Indhold

1. Indledning	5
2. Demografi	9
3. Uddannelse	21
4. Erhvervsliv og beskæftigelse	33
5. Grøn omstilling, mobilitet og infrastruktur	41
6. Boligmarkedet	47
7. Stærke lokalsamfund, velfærd og service	55
8. De små øer	63

1. Indledning

De danske landdistrikter er i forandring. Borgere, der er bosat i landdistrikterne, oplever ændringerne i lokalområderne på tættest hold. I nogle lokalområder opleves en negativ udvikling – naboerne flytter til de større byer, husene står tomme, afstanden til den nærmeste læge er blevet større, den lokale skole og dagligvarebutik er lukket og de offentlige servicetilbud dimensioneres til færre borgere. I andre lokalområder opleves en positiv udvikling – landsbyen har et stærkt foreningsliv, får driftige tilflyttere og de lokale virksomheder vokser. Der er også flere eksempler på beboere i de mindre byer, som engagerer sig i lokale fællesskaber og skubber på for, at der etableres nye skoler, nye foreninger, borgerdrevne dagligvarebutikker og for at der investeres i grønne fællesområder og energiløsninger for landsbyen.

Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2023 viser, at den til tider negative fortælling om tilbagegang i landdistrikterne ofte er unuanceret.

Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2023 supplerer derfor som noget nyt de overordnede udviklingstendenser i landdistrikterne med en række lokale eksempler på, hvordan lokal handlekraft, fællesskaber og investeringer får nye indsatser til at blomstre – fx ved etablering af

borgerforeninger, borgerdrevne butikker, friskoler, fælles lokale kontorfaciliteter til hjemmearbejde, nystartede virksomheder mv. Dette giver et mere dækkende billede af de danske landdistrikter. Samtidig illustrerer det den iderigdom og den handlekraft, der er i de små lokalsamfund, og at udviklingen langt fra er gået i stå.

Regeringen ønsker et Danmark i geografisk balance, hvor det er attraktivt at leve, bo og arbejde i hele landet. Vi skal derfor investere i udvikling og omstilling i alle egne af landet. Vi skal sikre, at de erhverv og lokalsamfund, som er en forudsætning for at skabe omstilling og udvikling, oplever at blive hørt og imødekommet af myndighederne. Vi skal iværksætte initiativer, reformer og aftaler, der sikrer et stærkt og samlet Danmark med fokus på lokal frihed, selvbestemmelse og forandringskraft.

Med regeringsgrundlaget, finansloven for 2023 og finanslovsforslaget for 2024 har regeringen igangsat og foreslået en række indsatser, der vil være et væsentligt positivt bidrag til udviklingen i landdistrikterne. Disse beskrives i redegørelsen. Regeringen ser frem til fortsat godt samarbejde om et Danmark i geografisk med nationale og lokale aktører, som er engagerede i udviklingen i landdistrikterne.

Læsevejledning

Redegørelsens opbygning

Dette års redegørelse er opbygget omkring en række temakapitler. Hvert kapitel beskriver udviklingen inden for et tema, fx uddannelse, samt de initiativer med relevans for det pågældende tema, som regeringen påtænker eller har lagt frem siden regeringens tiltrædelse d. 15. december 2022.

Redegørelsens definitioner af landdistrikter

I redegørelsen anvendes to forskellige definitioner af landdistrikter. Den ene og mest gængse definition bygger på en gruppering af de 98 kommuner efter kommunetype. Den anden definition bygger på en sognetypologi. I begge typologier er afstanden til et større byområde (mere end 45.000 indbyggere) et centralt kriterium.

Kommunetypologi

Redegørelsen inddeler de 98 kommuner i tre hovedtyper alt efter nærheden til en by med 45.000 indbyggere eller mere.

- "Større bykommuner" består af kommuner med én eller flere byer med 45.000 indbyggere eller mere.
- "Kommuner tæt på en større by" består af kommuner, som ikke har byer med 45.000 indbyggere eller mere, men hvor medianborgeren har mindre end en halv times kørsel i bil til en by med 45.000 indbyggere eller mere.
- "Kommuner længere væk fra en større by" består af kommuner, hvor kommunens største by har færre end 45.000 indbyggere, og hvor medianborgeren har mere end en halv times kørsel i bil til en by med 45.000 indbyggere eller mere.

Sognetypologi

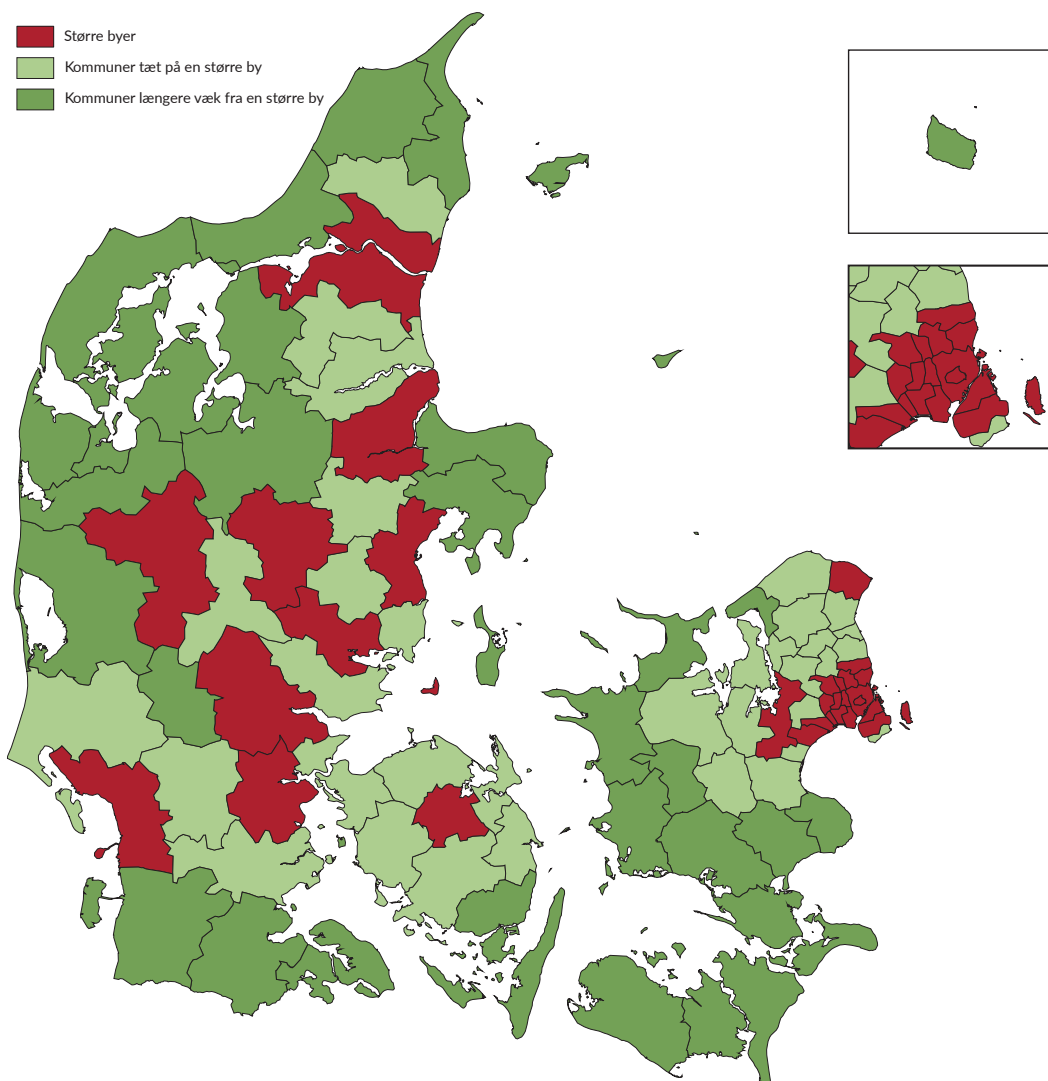
Redegørelsen inddeler endvidere de 2.137 sogne i fire forskellige typer.

	<i>Sognet ligger mindre end en halv times kørsel fra et større byområde (en by med 45.000 indbyggere eller mere)</i>	<i>Sognet ligger mere end en halv times kørsel fra et større byområde (en by med 45.000 indbyggere eller mere)</i>
<i>Mere end halvdelen af indbyggerne i sognet bor i byer med over 3.000 indbyggere</i>	<i>Byområder i eller tæt på de større byer</i>	<i>Byområder længere væk fra de større byer</i>
<i>Mindre end halvdelen af indbyggerne i sognet bor i byer med over 3.000 indbyggere</i>	<i>Landdistrikter tæt på de større byer</i>	<i>Landdistrikter længere væk fra de større byer</i>

Figur 1.1

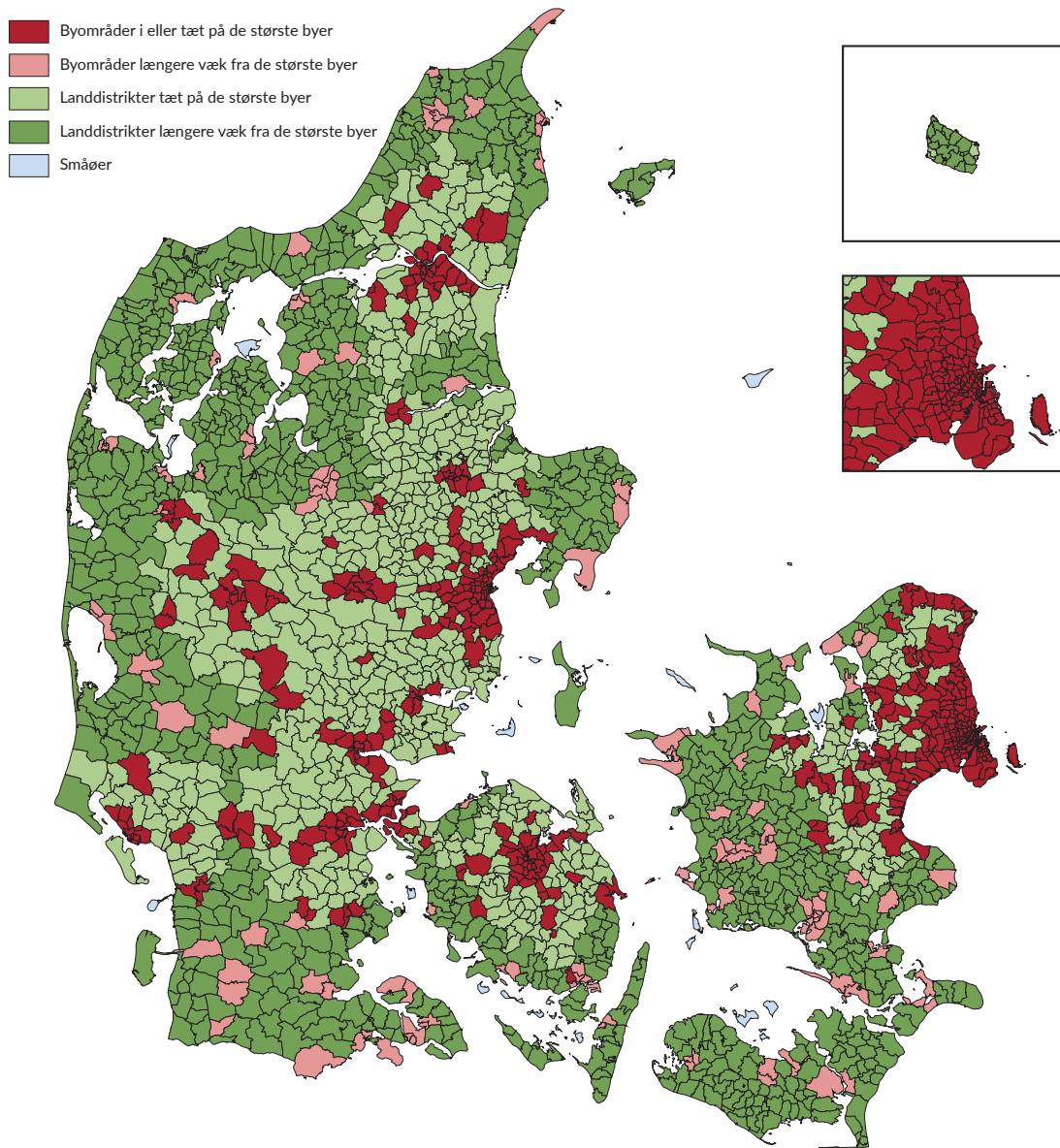
De tre typer af kommuner

Figur 1.2

De fire typer af sogne og de 27 småøer

Anm.: Kortet er opdateret ift. den oprindelige sognetypologi fra 2013, da flere sogne er lagt sammen siden. Ved sammenlægning af to sogne i hver sin kategori er det nye sogn kategoriseret som dét af de to tidligere sogne med størst bytilknytning.

Kilde: Danmarks Statistik (BY1, SOGN1) samt egne beregninger.

2. Demografi

Befolkningstallet er generelt stigende i Danmark. Det stiger i såvel de større byer som i byområder længere væk fra de større byer. Landdistrikterne tættere på de større byer oplever ligeledes befolkningsfremgang. I landdistrikterne længere væk fra de større byer er der befolkningstilbagegang, men mange landsbyer i disse områder oplever vækst og fremgang.

Et stabilt befolkningstal har betydning for at fastholde et områdes servicetilbud og for virksomheders adgang til arbejdskraft. Det har også betydning for udbuddet af kulturtilbud og fritidsaktiviteter i et lokalområde og for at bevare et områdes vitalitet. Befolkningstallet kan dog ikke stå alene. Det er også af stor betydning, hvordan befolkningen er sammensat. Således kan områder med tilbagegang eller mindre fremgang i antallet af indbyggere godt opleve lokal udvikling fx ved at ressourcestærke tilflyttere ændrer befolkningssammensætningen. Dette kan påvirke rammerne for de tilbageblivende beboeres livskvalitet samt de lokale virksomheders mulighed for at udvikle sig.

Befolkningsudvikling på tværs af landet (regionalt)

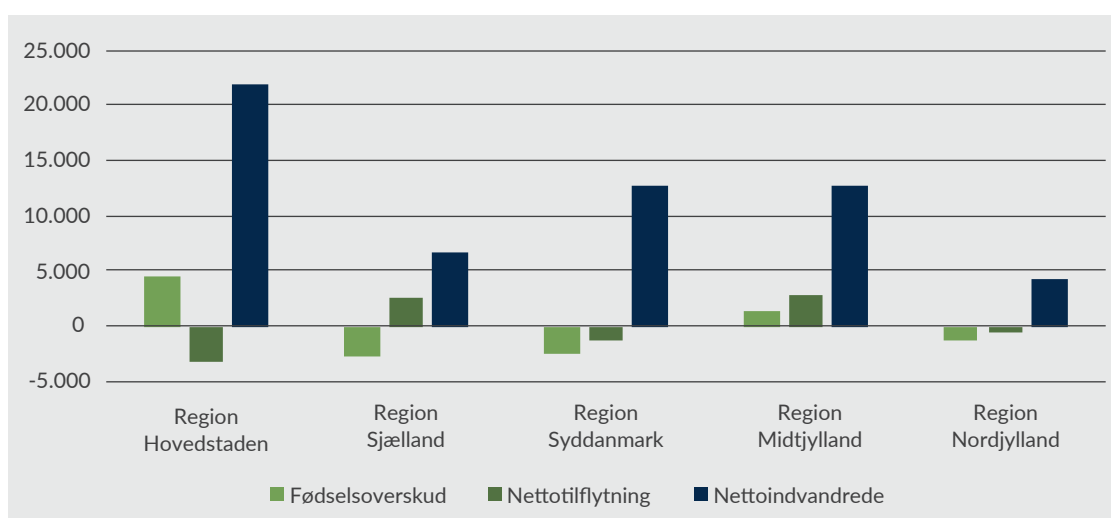
Siden 2010 er indbyggertallet i Danmark steget med ca. 400.000 indbyggere fra ca. 5,53 mio. til 5,93 mio. Stigningen skyldes overvejende nettoindvandring, primært fra vestlige lande, men også, at der fødes flere, end der dør. Dette skaber et såkaldt fødselsoverskud. 2022 blev dog det første år siden 1981 med et fødselsunderskud, dvs. der døde flere, end der blev født.

På landsplan steg befolkningstallet i 2022 med ca. 59.200, hvilket er næsten dobbelt så meget som i 2021. Den store befolkningstilvækst i 2022 skyldes overvejende en nettoindvandring på 31.800 personer, der har søgt beskyttelse i Danmark som konsekvens af krigen i Ukraine. Alle regioner tog del i befolkningstilvæksten, men især Region Hovedstaden, Region Syddanmark og Region Midtjylland oplevede stor nettoindvandring. I Region Sjælland og Region Midtjylland bidrog nettotilflytning fra allerede bosiddende i Danmark også til befolkningstilvækst. Derudover oplevede alene Region Hovedstaden og Region Midtjylland et fødselsoverskud i 2022.

Figur 2.1

Befolkningsudvikling i regionerne, 2022

Anm: Fødselsoverskud dækker over fødsler minus døde. Nettotilflyttede dækker over personer, der er flyttet til/fra andre regioner, mens nettoindvandrede dækker over personer, der er flyttet til/fra udlandet. Summen af de tre kategorier er ikke nødvendigvis lig med "Hele landet", da der også er mindre korrektioner i den samlede befolkningstilvækst pga. opdateringer af CPR.

Kilde: Danmarks Statistik (BEV107).

Befolkningsudvikling på sogneniveau

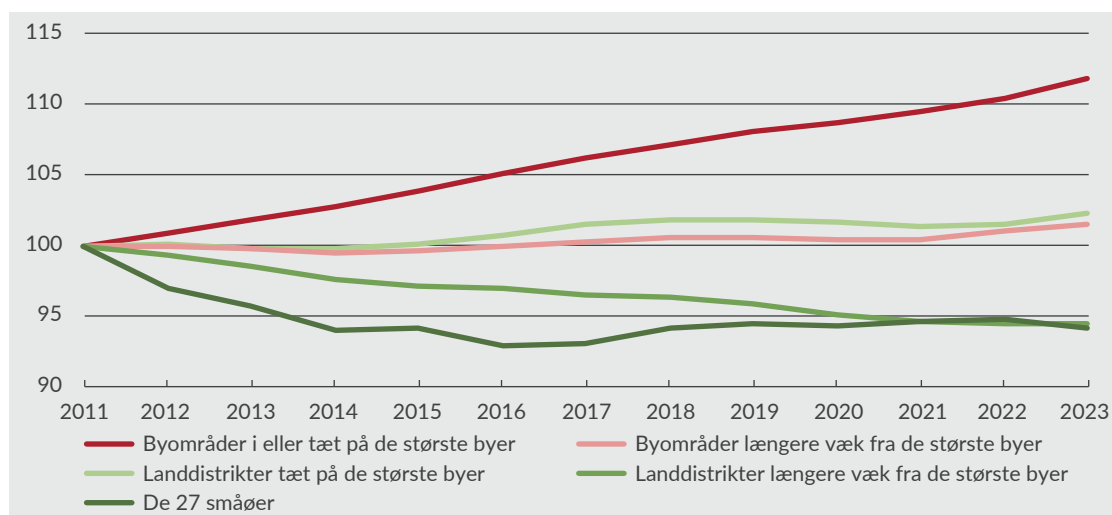
Der er forskel på befolkningsudviklingen i de større byer, i landdistrikter langt fra byerne og befolkningsudviklingen i byer og bynære landdistrikter. I de større byer er befolkningstallet steget med næsten 12 pct. siden 2011, mens det i byområder

længere væk fra de større byer kun er steget med 1,5 pct. Der er ligeledes forskel på udviklingen i landdistrikterne, hvor antallet af indbyggere i områder tæt på de større byer er steget med 2,3 pct. siden 2011, mens det i områder længere væk fra de større byer er faldet næsten 6 pct. i samme periode.

Figur 2.2

Udviklingen i befolkningstal fordelt på landdistrikter og byområder tæt på og længere væk fra de større byer, 2011-2023

Anm: Udvikling i befolkningstal opgjort på basis af sognetypologi. Befolkningstallet er opgjort den 1. januar hvert år (2011 = 100).

Kilde: Danmarks Statistik (SOGN1) samt egne beregninger.

Udvikling på kommuneniveau

Samme billede går igen på kommuneniveau. Siden 2010 har ca. 70 pct. af landets kommuner oplevet befolkningsfremgang. De fleste af disse er større bykommuner og kommuner tæt på de større byer. Samtidig har ca. 70 pct. af kommunerne længere væk fra de større byer haft befolknings tilbagegang siden 2010. Denne tilbagegang skyldes mange steder faldende fødselstal og en fraflytning af unge. Blandt de 30 pct. af kommuner længere væk fra de større byer, der har oplevet befolkningsfremgang siden 2010, er de sjællandske kommuner Stevn og

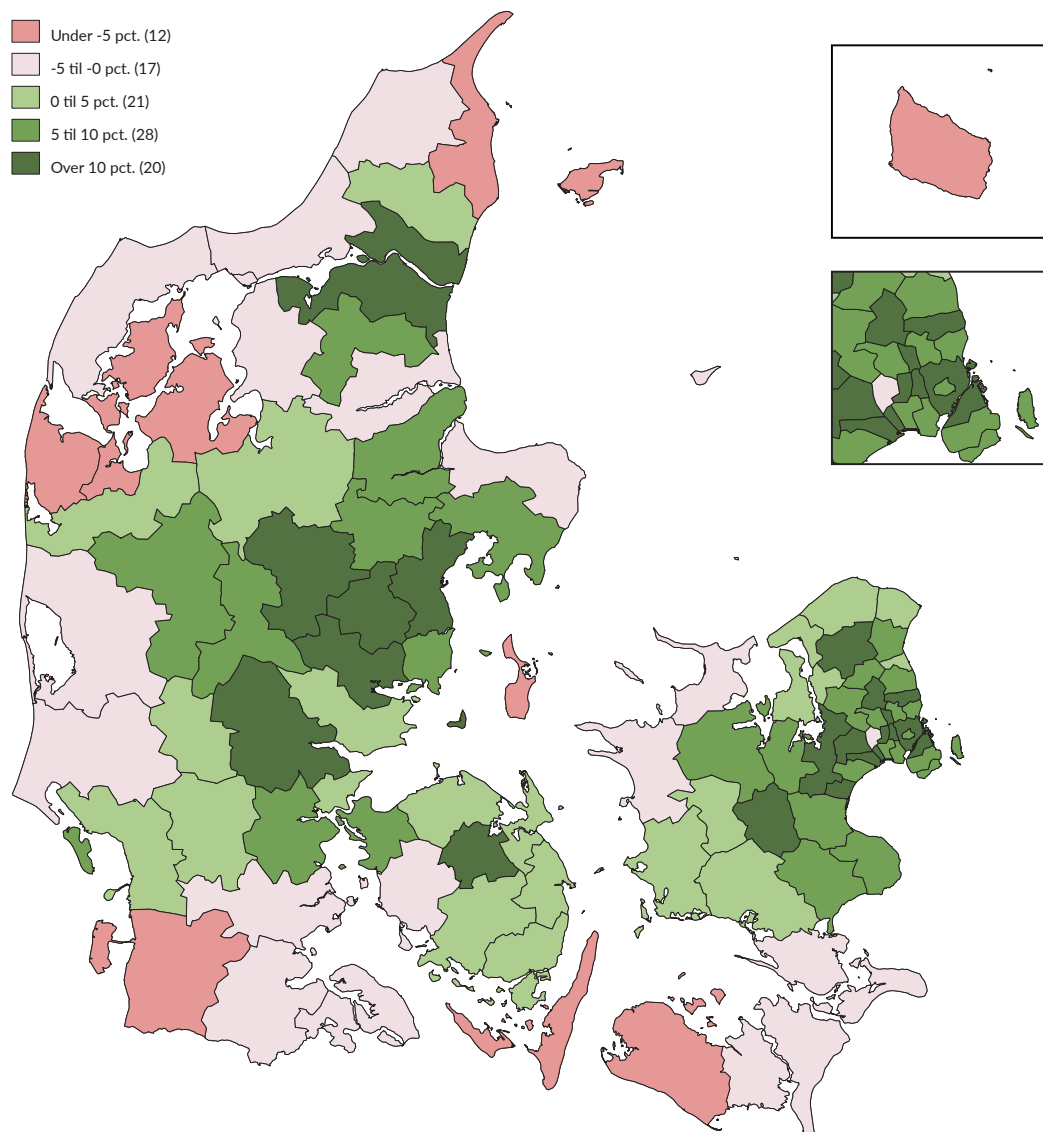
Faxe med en fremgang på henholdsvis 8 pct. og 5,8 pct. samt de jyske kommuner Syddjurs og Viborg med henholdsvis 6,8 pct. og 4,7 pct.

På kommuneniveau opleves derudover en såkaldt 'dobbelt-urbanisering'. Begrebet dækker over, at der ikke alene sker fraflytning til større bykommuner og kommuner tættere på de større byer, men også at der sker tilflytning til en kommunes største by fra øvrige dele af kommunen. Det betyder, at det specielt er landområderne og de mindre byer, der mister indbyggere.

Figur 2.3

Udvikling i befolkningstallet, 2010-2023

Kilde: Danmarks Statistik (FOLK1A) samt egne beregninger.

Udvikling i landsbyerne

Mange lokalsamfund har landsbyen, den lokale idrætsforening, beboerforeningen eller kirken som samlingspunkt. Det er vigtigt for disse fællesskaber og landsbylivet, at der opretholdes en kritisk masse af engagerede borgere i nærområderne, som kan understøtte det lokale sammenhold og skabe fornyelse.

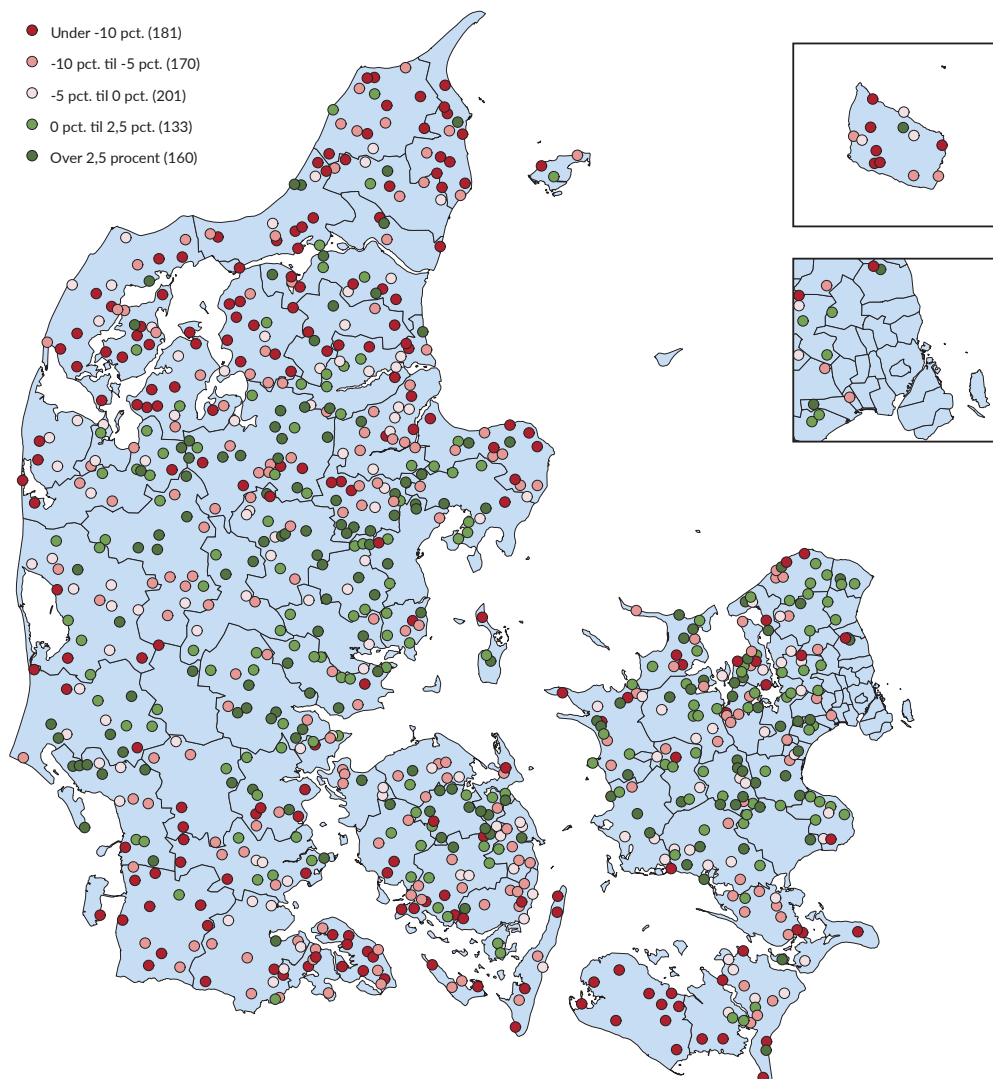
I de forskellige landsbyer er der stor variation i befolkningsudviklingen. Landsbyer nær de større byer, hvor der er et større arbejdsmarked i umiddelbar nærhed, oplever generelt vækst i

befolkningstallet. I landsbyer længere væk fra de større byer ses i mange tilfælde en befolknings tilbagegang, men visse områder oplever også en positiv befolkningsudvikling. Det gælder fx landdistrikterne på Sjælland, hvor der er omtrent lige så mange landsbyer længere væk fra de større byer, der oplever tilflytning, som landsbyer der oplever fraflytning. Samlet set har 552 landsbyer oplevet befolknings tilbagegang mellem 2010-2022, mens 293 i samme periode har oplevet befolknings fremgang (figur 2.4).

Figur 2.4

Udvikling i antal indbyggere i byer med 200-1.000 indbyggere, 2010-2023

Anm: Kortet angiver udviklingen i befolkningstallet i byer med 200-1.000 indbyggere i 2022. Byer, der havde mere end 1.000 indbyggere før 2022, er inkluderet, hvis befolkningstallet er mindre end 1.000 i 2022. Byer, der i enten 2010 eller 2022 havde nul indbyggere i datasættet, er ikke inkluderet. Byer, der i perioden er sammenlagt, er medtaget med det samlede indbyggertal i hele perioden, hvis der er data for begge byer i 2010 og 2022. I alt er der medtaget 845 landsbyer, mens ca. 100 er udeladt af ovenstående årsager.

Kilde: Danmarks Statistik (BY1).

Hotspot-landsbyerne: Torup, Klitmøller, Svaneke – hvad gør de rigtigt?

Mellem Frederiksværk og Hundested ligger den lille landsby Torup. Landsbyen har omkring 360 indbyggere. Det er en stigning i indbyggertallet på ca. 11 pct. siden 2010. En af de primære årsager til landsbyens fremgang er etableringen af økosamfundet Dyssekilde, der er en landsbydel med fokus på bæredygtighed, økologi og fællesskab. Udover at lægge areal til Dyssekilde er Torup også lykkedes med at blive et "kulturmekka" med årlig bevægelsesfestival, kunst- og bogfestival, musikfestivalen Himmelstorm samt diverse koncerter, udstillinger, filmfestivaler og madmarkeder. I 2019 blev Torup kåret som Årets Landsby.¹

Ifølge studiet "Varme Zoner"² har også det danske surfer-paradis Klitmøller og Svaneke på Bornholm knækket koden til at sikre landsbyudvikling og -fremgang. Blandt årsagerne til disse landsbyers fremgang er bl.a. at de har X-faktor, dvs. de har en kant, der giver dem en særlig identitet. Svaneke har fx en velbevaret kulturarv, og blev bl.a. i 2014 kåret som Danmarks smukkeste købstad. Derudover er de nævnte byer båret af fællesskab og skabertrang, der giver grobund for, at beboerne kan udfolde sig kommercielt og etablere nye virksomheder, og civilt fx ved at oprette foreninger og etablere lokale aktiviteter og events, hvilket sikrer sammenhængskraft.

Udvikling i gennemsnitsalder og fødselstal

Befolkningstilbagegangen skyldes i mange kommuner, at andelen af ældre borgere er stigende, mens ungdomsårgangene og fødselsoverskud er faldende. Dette ses også i den stigende gennemsnitsalder i Danmark, der i dag er 42,2 år, hvilket er to år mere end i 2010. Den generelle udvikling i gennemsnitsalderen afspejler dog også, at vi lever længere. Således er middellevetiden i dag ca. to år højere end i 2010.

Der er variationer i gennemsnitsalderen på tværs af landet. I de større bykommuner er gennemsnitsalderen generelt lavere end landsgennemsnittet på 42,2 år (figur 2.5). Det skyldes formentlig en stor tilflytning af unge i den studiedygtige alder samt fødselsoverskud (figur 2.6). Den største stigning i gennemsnitsalder siden 2010 er sket i kommuner længere væk fra en større by. Det er også i disse kommuner, at gennemsnitsalderen generelt ligger over landsgennemsnittet.

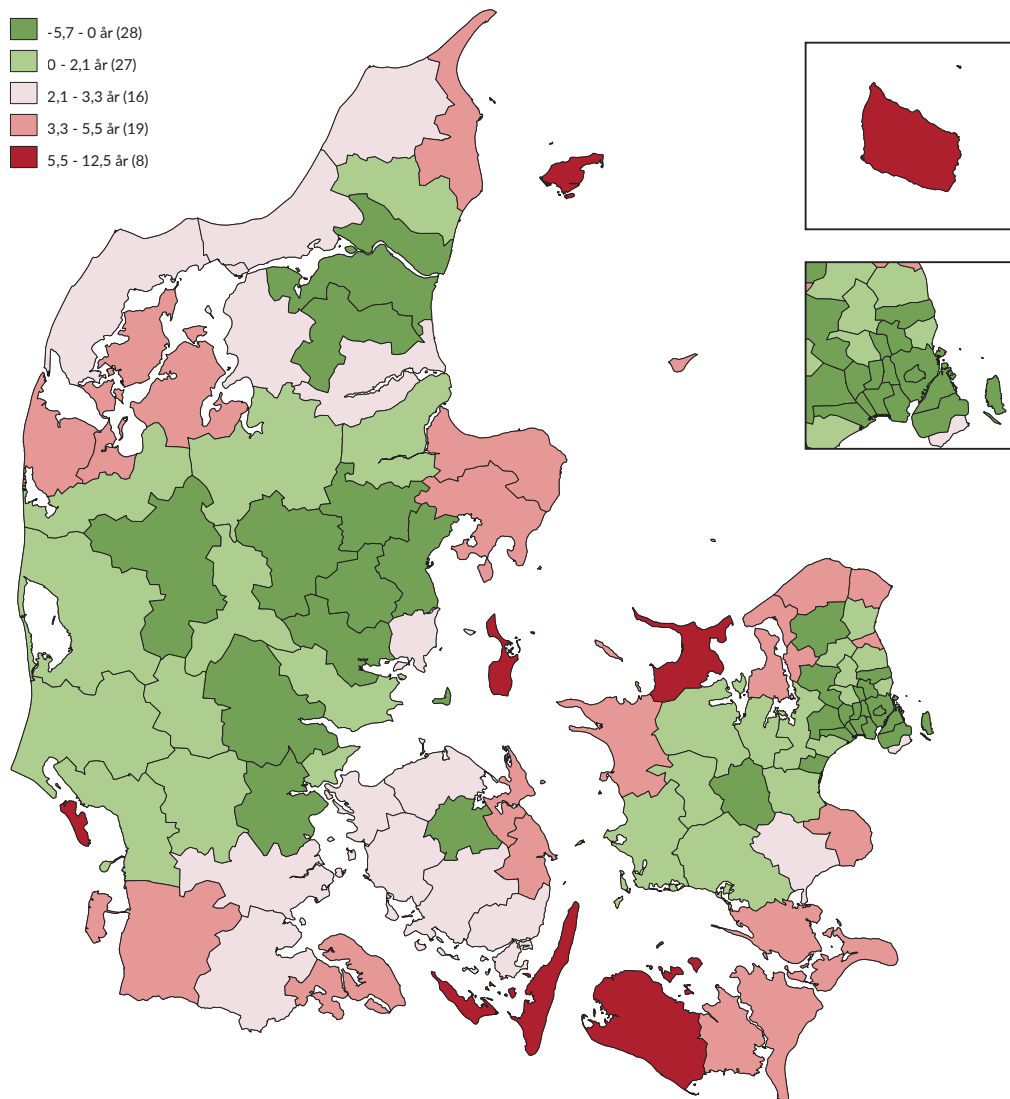
¹ Der kan læses mere på www.dyssekilde.dk og www.torupting.dk.

² Der kan læses mere om projektet på: www.varmezoner.dk.

Figur 2.5

Gennemsnits- alder ift. landsgennem- snittet, 2023

Anm: Figuren viser gennemsnitsalderen i kommunerne i forhold til landsgennemsnittet på 42,2 år.

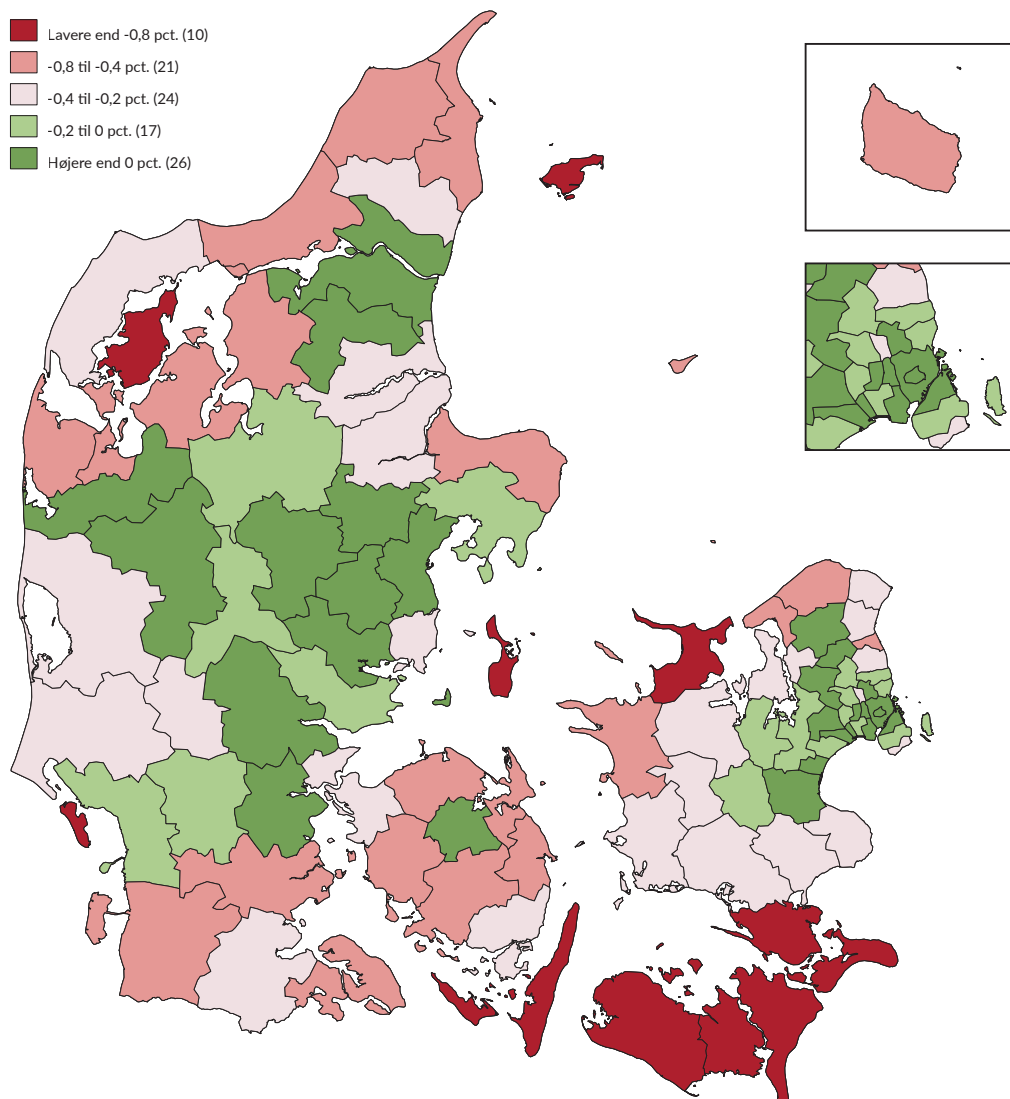
Kilde: Danmarks Statistik (BEV107) samt egne beregninger.

Figur 2.6

Fødselsoverskud som pct. af indbyggertal, 2022

Anm: Figuren viser fødselsoverskuddet som en procentdel af befolkningstallet, dvs. antallet af fødte fratrasket antallet af døde i kommunen. Negative tal betyder, at der dør flere, end der fødes.

Kilde: Danmarks Statistik (BEV107) samt egne beregninger.

Flyttemønstre

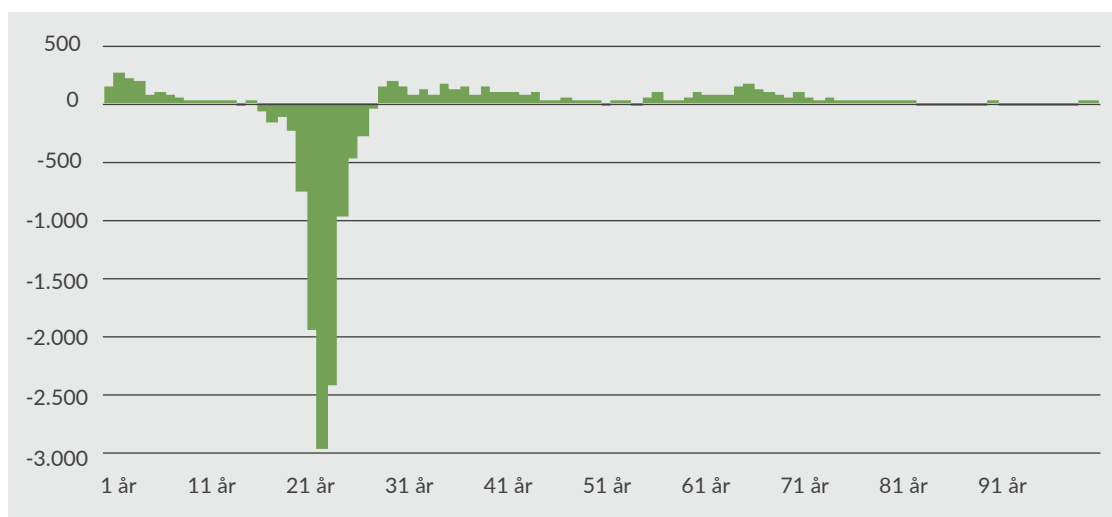
Personer flytter naturligt oftest i starten af deres liv, når de flytter hjemmefra og i forbindelse med studie eller etablering på arbejdsmarkedet. De 18-27-årige stod for mere end en tredjedel af alle flytninger i Danmark i 2022. Kommuner længere væk fra de større byer oplevede i 2022 en tilflytning af børnefamilier og andre i den erhvervsaktive alder, men en stor fraflytning af unge mellem 16 og 27 år, hvilket samlet set resulterede i en nettofraflytning i disse kommuner (figur 2.7).

Nettofraflytningen bliver dog mindre. I 2022 var nettofraflytningen ca. 1.731 personer, mens den i 2010 var ca. 6.477 personer. I forhold til 2021 har aldersgruppen dog udvidet sig for så vidt angår fraflyttere i kommunerne længere væk fra de større byer, så den nu også omfatter de 25-27-årige, hvilket ikke var tilfældet i 2021.

Figur 2.7

Nettotilflytning til kommuner længere væk fra en større by fordelt på alder, 2022

Anm: Figuren viser nettoantallet af personer, der er flyttet til en kommune, der ligger længere væk fra en større by for alle aldre fra 0 år til 100 år. Nettoflytningerne er opgjort som antallet af tilflyttere til kommunerne minus antallet af fraflyttere fra kommunerne for hver aldersgruppe.

Kilde: Danmarks Statistik (FLY66).

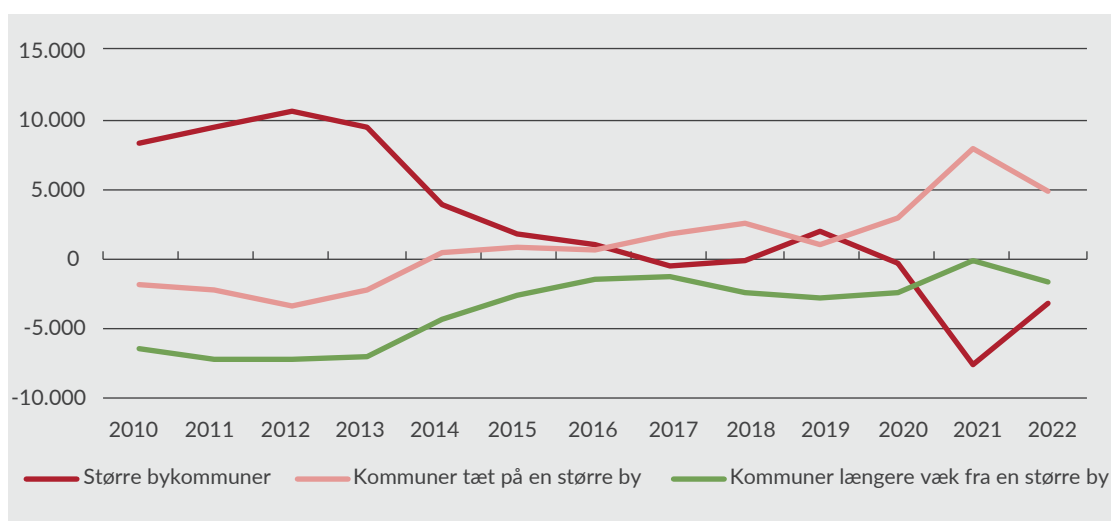
Der sker en fraflytning fra hovedstadsområdet til resten af landet, primært til kommuner i Region Sjælland samt til de større byer i Jylland og på Fyn. Derudover har der siden 2012 været en nedadgående tendens i nettotilflytningen til større bykommuner, mens der har været en opadgående tendens i kommuner længere væk fra en større by (figur

2.8). Trods den positive tendens for kommunerne længere væk fra de større byer har udviklingen endnu ikke resulteret i en samlet nettotilflytning, og den positive udvikling, der toppede under covid-19, ser ud til at være på retur siden 2021.

Figur 2.8

Nettotilflytning på de tre kommune-typer 2010-2022

Anm: Nettotilflytningen er beregnet som antal personer, der er flyttet til en kommune-gruppe fra en anden gruppe minus antallet af personer, der er flyttet til en anden kommune-gruppe.

Kilde: Danmarks Statistik (FLY66).

Modurbanisering – et opgør med flytningerne fra land til by

De danske landdistrikter har i mange år oplevet fraflytninger fra land til by. Nyere analyser sætter imidlertid fokus på flytningerne den anden vej – fra by til land – den såkaldte 'modurbanisering'.

I artiklen "Modurbanisering – flytninger fra by til land" viser et hold forskere, at de, der flytter fra by til land, ikke har en ringere tilknytning til arbejdsmarkedet, end de, der flytter fra by til øvrige områder. Derudover har de, der flytter fra by til land, i stigende grad en videregående uddannelse. Disse konklusioner gør op med det generelle billede af, at det primært er socialt udsatte grupper, der fraflytter byen til fordel for landet.³

Også rapporten "Fremtidens bosætning i mindre landsbyer og landdistrikter – del 1", viser, at befolkningsudviklingen i landdistrikterne er varieret. Der er befolkningstilvækst i 30 pct. af landsbyerne, og der findes ifølge undersøgelsen ikke én kommune i landet, som ikke har et landdistriktssogn, hvor antallet af beboere vokser. Rapporten viser endvidere, at de landsbyer, der har befolkningstilvækst, generelt har et tilbud om skole og daginstitution, fjernvarme og lokale indkøbsmuligheder.⁴

³ Nørgaard, Hansen og Andersen, *Modurbanisering – flytninger fra by til land*, Økonomi og Politik (96) 2023, s. 13-26.

⁴ Fremforsk – Center for Fremtidsforskning, juli 2022.

3. Uddannelse

Antallet af folkeskoler har de sidste to år været stort set uændret, men frem til 2017 var der en nedgang i antallet af folkeskoler. Adgangen til lokale skoler kan have betydning for bosætningen i landdistrikterne. Udviklingen viser, at der i mange, mindre lokalområder er oprettet fri- og privatskoler for at imødekomme børnefamiliernes behov. Udviklingen viser også, at selvom mange uddannelsesstilbud er placeret omkring de større byer, skabes der til stadighed nye uddannelsessamarbejder uden for de større byer. Dette danner grobund for udvikling i de danske landdistrikter.

Adgangen til uddannelse kan have betydning for, hvor børnefamilier vælger at bosætte sig, og hvor den yngre generation vælger at tilbringe deres ungdomsår. Begrænsede uddannelsesmuligheder i nærområderne kan gøre det sværere for landdistrikterne at tiltrække familier, fastholde de unge og opretholde små lokalsamfund med flere generationer. Det kan gøre det vanskeligt for nogle lokalområder at udvikle sig og giver en risiko for, at der skabes geografisk ulighed i uddannelse.

Der er adgang til erhvervsuddannelser i hele landet. Ikke mindst i landdistrikterne er der et stort antal skoler. Adgangen til ungdomsuddannelser er vigtig for landdistrikternes udvikling.

Regeringen ønsker at skabe et uddannelsessystem, der fra folkeskolen til de videregående uddannelser giver børn og unge de bedste forudsætninger i livet.

Udviklingen på grundskoleområdet

Det samlede antal folkeskoler på landsplan er stort set opretholdt gennem de seneste to år. Antallet af folkeskoler påvirkes af flere parametre såsom sammenlægning af skoler, oprettelse af nye samt nedlukninger.⁵ I kommuner tæt på en større by har der været fremgang i antallet af folkeskoler over de sidste fem år. I samme periode har der været et fald på kun fem skoler i kommuner længere væk fra en større by. Dette vidner om en relativt stabil udvikling sammenlignet med perioden fra 2010-2017, hvor antallet af folkeskoler i kommuner længere væk fra en større by samlet set blev reduceret med 167 bl.a. som konsekvens af kommunesammenlægningerne i 2008.

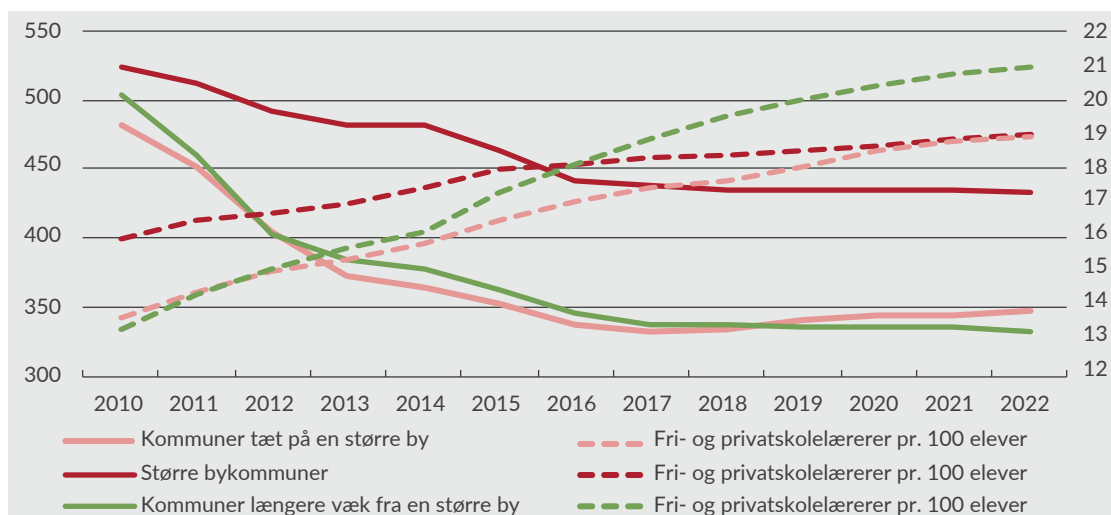
I årene med nedgang i antal folkeskoler er der sket en stigning i andelen af elever i fri- og privatskoler. Stigningen har været størst i kommuner længere væk fra en større by, hvor mange af de lukkede folkeskoler er blevet erstattet af fri- eller privatskoler (figur 3.1). Således havde disse kommuner den laveste andel af elever i fri- og privatskoler i 2010, men den største andel i 2022.

5 1111,5 i 2023 mod 1112,5 i 2022 og 1113,5 i 2021. Antallet af folkeskoler er opgjort som gennemsnittet af de to skoleår, som indgår i kalenderåret. Kilde: noegletal.dk (IM).

Figur 3.1

Udvikling i antal folkeskoler og andel elever i fri- og privatskoler, 2010-2022

Anm: Antallet af folkeskoler er opgjort som gennemsnittet i de to skoleår, der indgår i kalenderåret. For det seneste skoleår er der tale om et forventet antal. Antallet af fri- og privatskoleelever pr. 100 elever er opgjort som procent af det samlede antal elever i fri-, privat- og folkeskoler i kategorierne pr. 1. oktober. Der indgår alene elever i normalklasser på 0.-9. klassetrin.

Kilde: Noegletal.dk (IM) og Danmarks Statistik (UDDAKT20), samt egne beregninger.

Udviklingen i antallet af unge i landdistrikterne

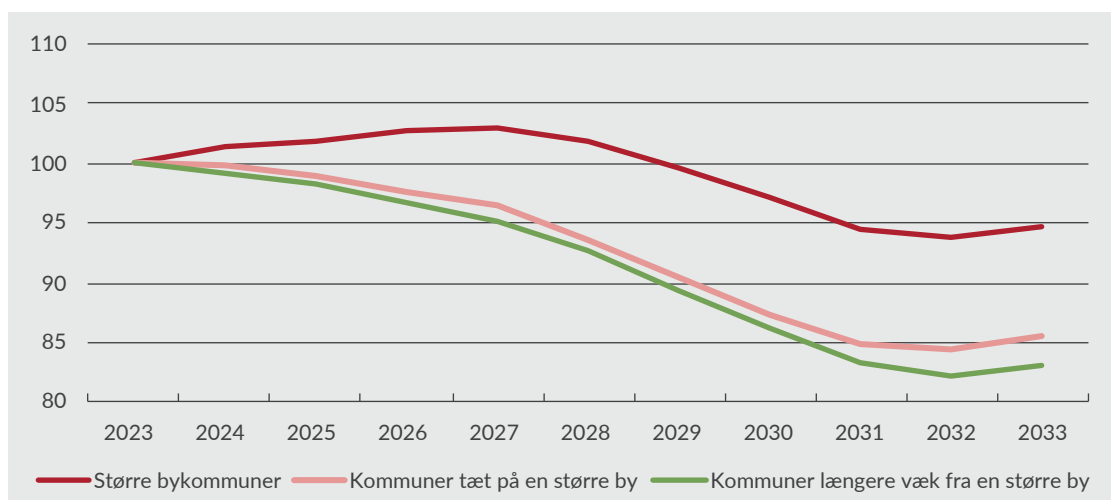
Antallet af unge i de større byer forventes at stige i de kommende år, mens det i kommuner længere væk fra en større by forventes at falde frem mod 2032 (figur 3.2). Således viser en befolkningsfremskrivning fra Danmarks Statistik, at der i 2032 samlet set vil være ca. 12.000 færre personer i aldersgruppen 16-19 år i kommuner længere væk fra en større by sammenlignet med 2022. Det

skyldes dels en aldrende befolkning og fødselsunderskud, dels en fremskrivning af flyttemønstrene fra de senere år. Mindre ungdomsårgange kan skabe udfordringer for ungdomsuddannelserne længere væk de større byer, som i mange tilfælde allerede er udfordrede med faldende elevtal.

Figur 3.2

Udvikling i antal unge i alderen 16-19 år, 2021-2033

Anm: Figuren viser udviklingen i antallet af personer i alderen 16-19 år, som er den typiske alder for unge, der starter på en ungdomsuddannelse. Da antallet af unge er markant forskelligt i de tre kommunetypen, er grafen normaliseret, hvor befolkningen i 2023=100 for at vise udviklingen.

Kilde: Danmarks Statistik (FRKM122).

Udviklingen i tilgangen til de gymnasiale uddannelser

Som illustreret i figur 3.2 forventes antallet af unge (16-19 år) at stige i de større byer de kommende år, mens det i kommuner længere væk fra en større by forventes at falde frem mod 2032. Det kan få betydning for tilgangen til de gymnasiale uddannelser i kommuner længere væk fra en større by. Tilgangen til de gymnasiale uddannelser på landsplan er faldet med 3.200 i perioden 2012/2013-2022/2023 (figur 3.3). Faldet har været størst

i kommuner længere væk fra en større by. Her er tilgangen faldet med 2.300 fra 2012/2013 til 2022/2023.

Befolkningsfremskrivningen viser mindre ungdomsårgange, som kan skabe udfordringer for gymnasiale uddannelser længere væk de større byer, som i mange tilfælde allerede er udfordrede med faldende tilgang.

Figur 3.3

Tilgang til gymnasiale uddannelser i perioden 2012/2013-2022/2023 fordelt efter kommunetype

	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023
Større bykommune	29.800	29.600	29.500	30.300	31.100	30.700	30.100	29.300	30.500	29.200	29.900
Kommuner tæt på en større by	11.300	11.500	11.300	11.300	11.400	11.200	10.500	10.100	10.700	10.300	10.100
Kommuner længere væk fra en større by	14.200	14.200	13.700	13.700	13.900	13.300	12.700	12.200	12.500	12.100	11.900
Tilgang i alt	55.200	55.400	54.500	55.300	56.400	55.200	53.300	51.600	53.700	51.500	52.000

Anm: Tilgangen af nystartede elever i skoleåret (1. august til 30 juni). Opgørelsen omfatter alle gymnasiale uddannelser. Der indgår kun kommuner, hvor der er gymnasiale tilbud, hvilket betyder at Dragør, Fanø, Glostrup, Kerteminde, Langeland, Lejre, Læsø, Samsø og Stevns Kommune ikke er med i opgørelsen, da de kommuner ikke har nogen gymnasiale uddannelsesafdelinger. Tallene er afrundet til nærmest 100.

Kilde: Uddannelsesstatistik.dk

Fjerritslev College – et moderne landdistriktsgymnasietilbud

For ti år siden så fremtiden udfordrende ud for den nordjyske landsby Fjerritslev. Antallet af unge så ifølge fremskrivningerne ud til at falde i kommunen ligesom i resten af landet. Dette ville få store konsekvenser for byens gymnasium. Der måtte tænkes nyt - og ideen om Fjerritslev College opstod. I dag er Fjerritslev College et attraktivt gymnasietilbud, som tilbyder elever en gymnasial uddannelse samtidig med, at de bor på skolen i et trygt efterskolelignende miljø, hvor der er stort fokus på fællesskab både i og uden for skoletiden. Fjerritslev College består af 76 nybyggede ungdomsboliger og to store fælleshuse beliggende lige ved siden af gymnasiet.

Fjerritslev College var i 2021 med i opløbet til Landdistriktsprisen og fik en flot tredjeplads.⁶

6 Der kan læses mere på www.fjerritslev-gym.dk/college/.

Erhvervsuddannelsesudbuddet

Erhvervsuddannelser udbydes på 253 forskellige adresser i Danmark⁷ og er lokaliseret over hele landet (figur 3.4). Antallet af erhvervsuddannelsessteder har stort set været på samme niveau de seneste ti år. Dog har en del kommuner længere væk fra de større byer fået flere afdelinger, der udbyder erhvervsuddannelser. Skolernes uddannelsesudbud kan variere fra år til år blandt andet på grund af konjunkturer og lærepladsmuligheder.

Selvom erhvervsuddannelser udbydes på et stigende antal adresser i landdistrikterne, er antallet af unge som søger ind på erhvervsuddannelser efter 9. eller 10. klasse stagneret på ca. 20 pct. Samtidig trækker store årgange sig tilbage fra arbejdsmarkedet, og det forventes at antallet af faglærte mellem 15-69 år vil falde med knap 100.000 frem mod 2030 set i forhold til 2019.

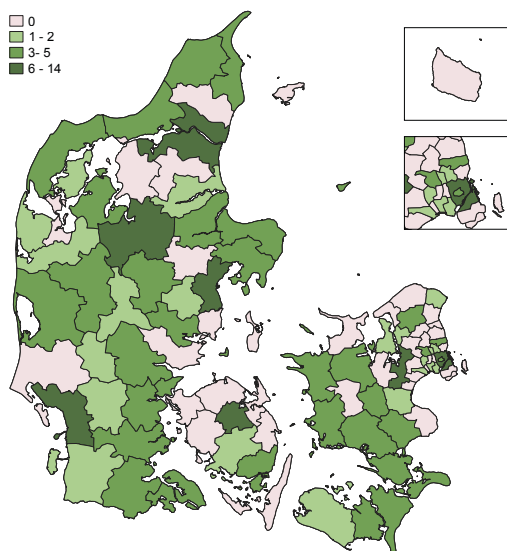
7 Kilde: Social- og Boligstyrelsen.

Retteblad vedr. korrigeret figur 3.4 i Regional- og Landdistriktspolitisk Redegørelse 2023

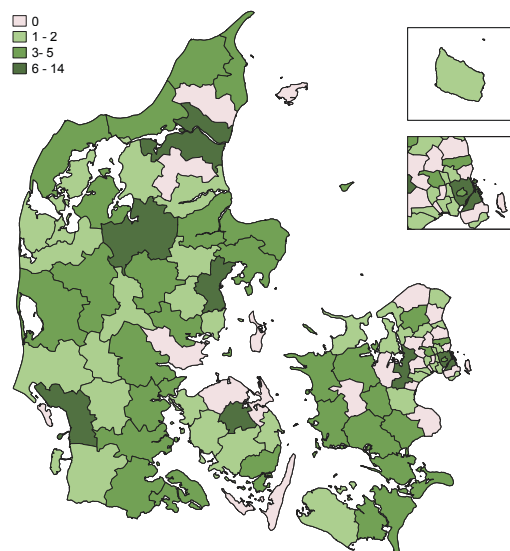
Der er opdaget en fejl i figur 3.4 i Regional- og Landdistriktspolitisk Redegørelse 2023. Fejlen er teknisk og består i en forkert klassificering af data, som har medført, at nogle kommuner med 1 erhvervsuddannelsesafdeling fremgår som havende 0 erhvervsuddannelsesafdelinger. Klassificeringen er korrigeret i dette retteblad. For sammenligningens skyld er såvel den oprindelige figur 3.4 som den nye, korrigerede figur 3.4, indsat nedenfor.

Fejlen har ikke betydning for det samlede antal erhvervsuddannelsesafdelinger i Danmark, og har heller ikke medført behov for ændringer i den brødtekst, der relaterer sig til figuren, eller anmærkningsteksten.

Data til figur 3.4 er baseret på et udtræk fra institutionsregisteret, hvor institutionstyperne 1071 Erhvervsskoler mv. og 1072 Private udbydere af AMU, EUD er medtaget. Institutionsregisteret grupperer uddannelsesinstitutioner og deres afdelinger efter den enkelte juridiske institutions hovedformål - typisk i henhold til den institutionslov, institutionen er godkendt efter. En stor uddannelsesinstitution kan have mange afdelinger på flere adresser, herunder tidligere selvstændige institutioner. Tilsammen kan institutionen dække mange forskellige uddannelser.

Oprindelig figur 3.4

Opdateret figur 3.4

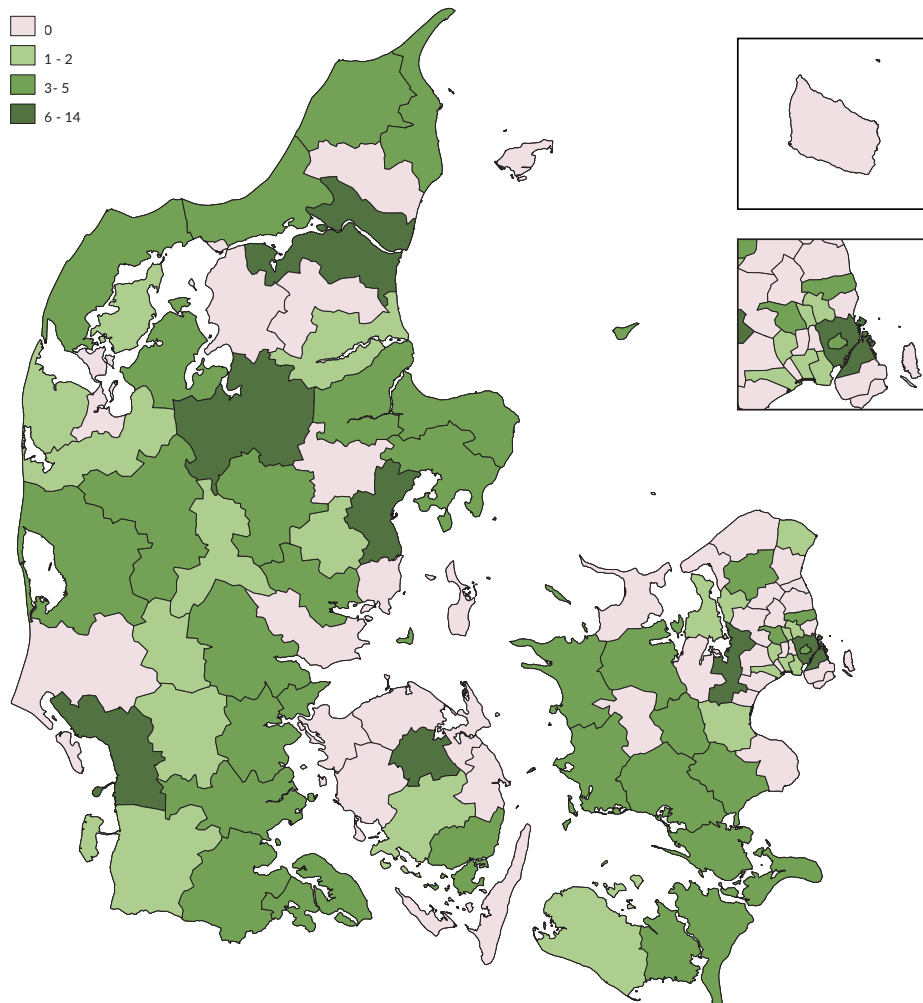
Anm: Antallet af erhvervsuddannelsesafdelinger opgøres som antallet af afdelinger på unikke adresser. Dvs. at to forskellige udbud af erhvervsuddannelser, der har beliggenhed på samme adresse, kun tæller som én afdeling, mens to ens udbud af erhvervsuddannelser i samme kommune, som ligger på forskellige adresser, tæller som to afdelinger. Der tages forbehold for, at antallet af afdelinger i de enkelte år er behæftet med usikkerhed grundet skolernes registreringspraksis. Opgørelsen anvender institutionstyperne: 1071 Erhvervsskoler mv. og 1072 Private udbydere af AMU, EUD. Erhvervsuddannelser udbudt på universiteter og professionshøjskoler er ikke medtaget i opgørelsen.

Kilde: Børne- og Undervisningsministeriet og Social- og Boligstyrelsen.

Figur 3.4

Antal erhvervsuddannelsesafdelinger pr. kommune, 2022

Anm: Antallet af erhvervsuddannelsesafdelinger opgøres som antallet af afdelinger på unikke adresser. Dvs. at to forskellige udbud af erhvervsuddannelser, der har beliggenhed på samme adresse, kun tæller som én afdeling, mens to ens udbud af erhvervsuddannelser i samme kommune, som ligger på forskellige adresser, tæller som to afdelinger. Der tages forbehold for, at antallet af afdelinger i de enkelte år er behæftet med usikkerhed grundet skolernes registreringspraksis. Opgørelsen anvender institutionstyperne: 1071 Erhvervsskoler mv. og 1072 Private udbydere af AMU, EUD. Erhvervsuddannelser udbudt på universiteter og professionshøjskoler er ikke medtaget i opgørelsen.

Kilde: Børne- og Undervisningsministeriet og Social- og Boligstyrelsen.

Bliverne – hvem er de og hvordan sikrer vi flere af dem?

Et stort fokus på unge, der fraflytter deres hjemkommuner, overskygger potentialet hos dem, der vælger at blive boende i deres hjembyer – ”bliverne”. Det konstaterer Eva Mærsk, som er ph.d. i sociologi og kulturgeografi, og har forsket i symbolsk mobilitetskapital, hvor det at flytte sig geografisk bliver sidestillet med at flytte sig mentalt. Ifølge hende fylder fortællingen om, at man skal flytte væk for at blive til noget for meget. ”Bliverne” er vigtige aktører for kommunerne, da de bygger bro mellem generationer, kulturer og tider, og ofte er vigtige ildsjæle i deres lokalsamfund.

Forskningen viser, at ”bliverne” ofte har mange fordele såsom et godt socialt netværk, en fod indenfor i foreningslivet samt kendskab til det lokale erhvervsliv. Eva Mærsk understreger endvidere, at der er behov for at se unges flyttmønstre som en dynamisk og kontinuerlig proces frem for et enkeltstående event. Unge, som flytter tilbage til deres hjemby efter endt uddannelse, kan bidrage med nye ideer til lokalsamfundet. Det er derfor vigtigt at skabe attraktive byer for børn og unge for at tiltrække ”tilbageflyttere” og skabe gode forhold for ”bliverne”, så der sikres en balance-ret befolkningssammensætning i landdistrikterne.⁸

Udbuddet af videregående uddannelser

Der findes videregående uddannelser i hele landet, men hovedparten af studerende på de videregående uddannelser optages i de fire største byer: København, Aarhus, Odense og Aalborg.

Der var i 2023 over 900 udbud af videregående uddannelser med optagelse via Den Koordinerede Tilmelding, hvoraf over en tredjedel er placeret uden for de fire store byer. I 2023 blev der etableret 30 nye uddannelsesudbud med optagelse via Den Koordinerede Tilmelding, heraf lå hovedparten uden for de fire største byer. Det gælder fx pædagoguddannelsen i Tønder og i Holbæk, arkitektuddannelsen i Kalundborg og softwareingeniør i Sønderborg.⁹

Forskellen på antallet af afgangsstuderende på de videregående uddannelser, der er bosat i de fire største byer henholdsvis i resten af landet, er vokset siden 1992. I 2022 var der ca. 2,4 gange så mange afgangsstuderende, der var bosat i de fire største byer som i resten af landet. Denne udvikling understøtter fortællingen om, at mange unge flytter til de fire største byer for at uddanne sig. Udviklingen er imidlertid ikke entydigt negativ. For det første vidner den om, at flere unge i det hele taget tager en videregående uddannelse. For det andet flytter omkring hver femte retur til deres hjemby eller andre områder uden for byerne efter endt uddannelse, mens andre bliver boende i byerne, men vælger at tage arbejde uden for byerne.¹⁰

⁸ Der kan bl.a. læses mere her: https://www.sdu.dk/da/forskning/forskningsenheder/samf/clf/nyheder_fra_clf/fordele_ved_at_blive_i_sin_foedeby_mens_man_studerer og https://www.sdu.dk/da/forskning/forskningsenheder/samf/clf/nyheder_fra_clf/unge_og_uddannelse.

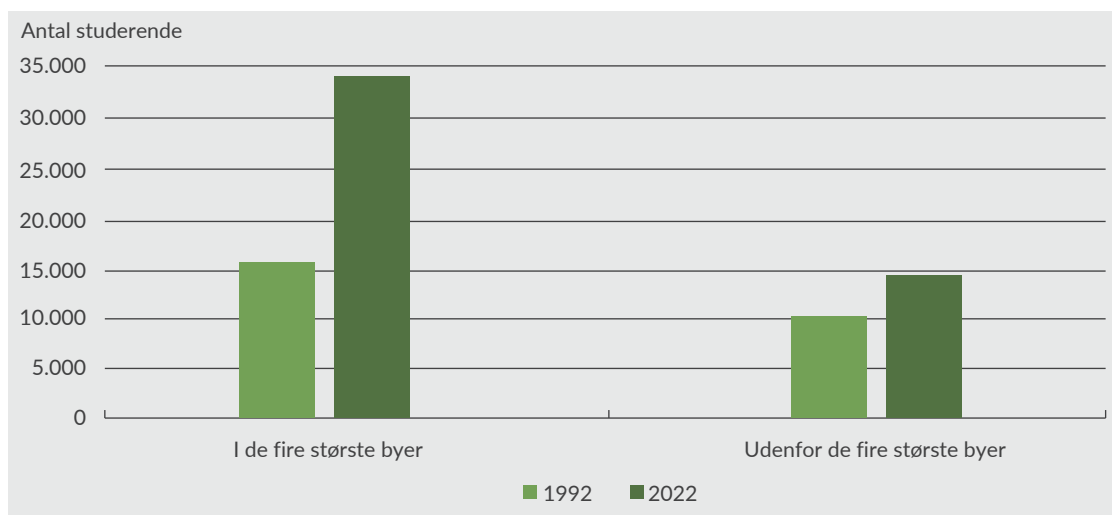
⁹ Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriet.

¹⁰ Hans Skifter Andersen, Udviklingen i unges fraflytning fra yderområder og den geografiske centralisering af uddannelserne, SBI 2017:09, tilgængelig her: <https://build.dk/Assets/Udviklingen-i-unges-fraflytning-fra-yderomraader-og-den-geografiske-centralisering-af-uddannelserne/SBI-2017-09.pdf>

Figur 3.5

Antal afgangsstuderende på de videregående uddannelser, der boede i de fire store byer og resten af landet, 1992-2022

Anm: Afgangsstuderende er opgjort som personer der fuldførte en videregående uddannelse, og dækker erhvervsakademiuddannelser, professionsbacheloruddannelser, universitetsuddannelser samt øvrige videregående uddannelser. Afgangsstuderende på universitetsuddannelserne er opgjort som akademisk bachelor og udelte kandidater. De delte kandidatuddannelser er ekskluderet for at sikre sammenlignelighed over tid og undgå dobbelttælling. Internationale studerende er ikke med i opgørelsen. De fire store byer er Storkøbenhavn, Aarhus, Odense og Aalborg.

Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Samarbejde har gjort Kalundborg førende inden for bioteknologi

I Biotekbyen i Kalundborg spiller fællesskab og lokalt engagement en afgørende rolle. Her samarbejder både lokale virksomheder, uddannelsesinstitutioner og offentlige organisationer på tværs for at understøtte og styrke byens industri, uddannelsesmuligheder og den grønne omstilling. Biotekbyen bygger på en model, der blandt aktørerne i byen går under navnet "Kalundborg-modellen". En model, som handler om samarbejde, stærke partnerskaber og gensidig tillid. Samarbejdet på tværs af Biotekbyen skaber optimale forudsætninger for at udnytte synergier og fælles interesser blandt byens virksomheder. Det danner også grundlag for et spirende uddannelsesmiljø, som er tæt forankret i industrien. Uddannelserne i Biotekbyen udspringer af virksomhedernes efterspørgsel på faglært arbejdskraft.¹¹

I 2023 har Det Kongelige Akademi - Arkitektur, Design, Konservering, desuden etableret en ny arkitektuddannelse i Kalundborg. Rektor på Det Kongelige Akademi nævner det som særligt interessant, at Skandinaviens førende og største industrisymbiose ligger i netop Kalundborg, da der i byen er en unik cirkulær tilgang til produktion. Det Kongelige Akademi bringer både et uddannelses- og forskningsmiljø til Kalundborg. Akademiets forskningsmiljøer involverer sig i udveksling af viden, og har allerede været engageret i det første Sustainable Biosolutions Symposium med blandt andre Region Sjælland og Biotekbyen Kalundborg.¹²

¹¹ Der kan læses mere på: www.biotekbyen.dk.

¹² Der kan læses mere på: www.kglakademi.dk/nyheder/ny-arkitektuddannelse-i-kalundborg-med-taet-lokalt-samarbejde.

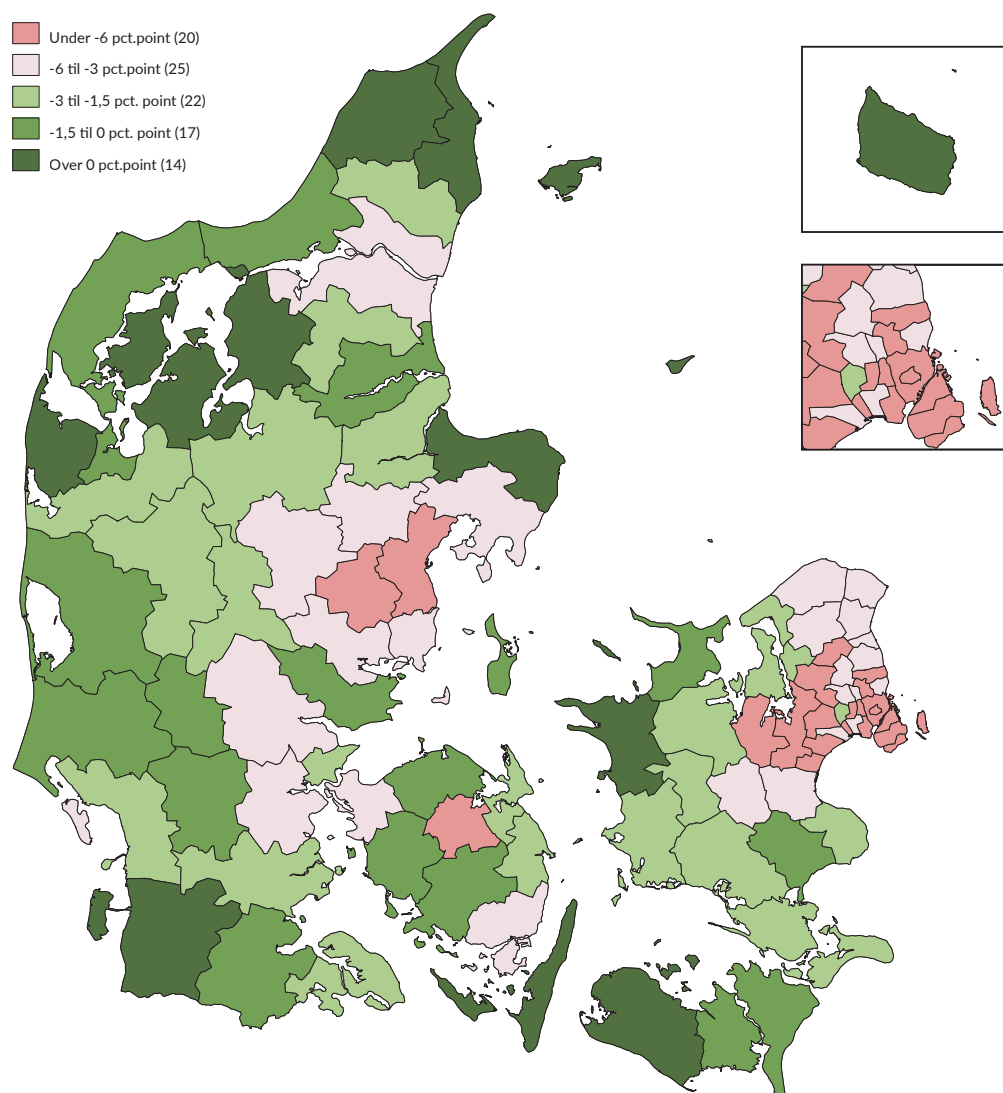
Befolkningens uddannelsesniveau

Andelen af befolkningen med en erhvervsfaglig uddannelse er i perioden 2010-2022 steget i flere kommuner længere væk fra de større byer, mens den er faldet i resten af landet. Andelen af befolkningen med en videregående uddannelse er i samme periode steget over hele landet, men mest i de større bykommuner. Der ses således en tendens til, at personer med videregående uddannelser koncentrerer sig i de større byer. Dette kan hænge sammen med et større udbud af jobmuligheder for højtuddannede i disse områder samt placeringen af de videregående uddannelser i de større uddannelsesbyer.

Figur 3.6

Udvikling i andelen af befolkningen med en erhvervsfaglig uddannelse, 2010-2022

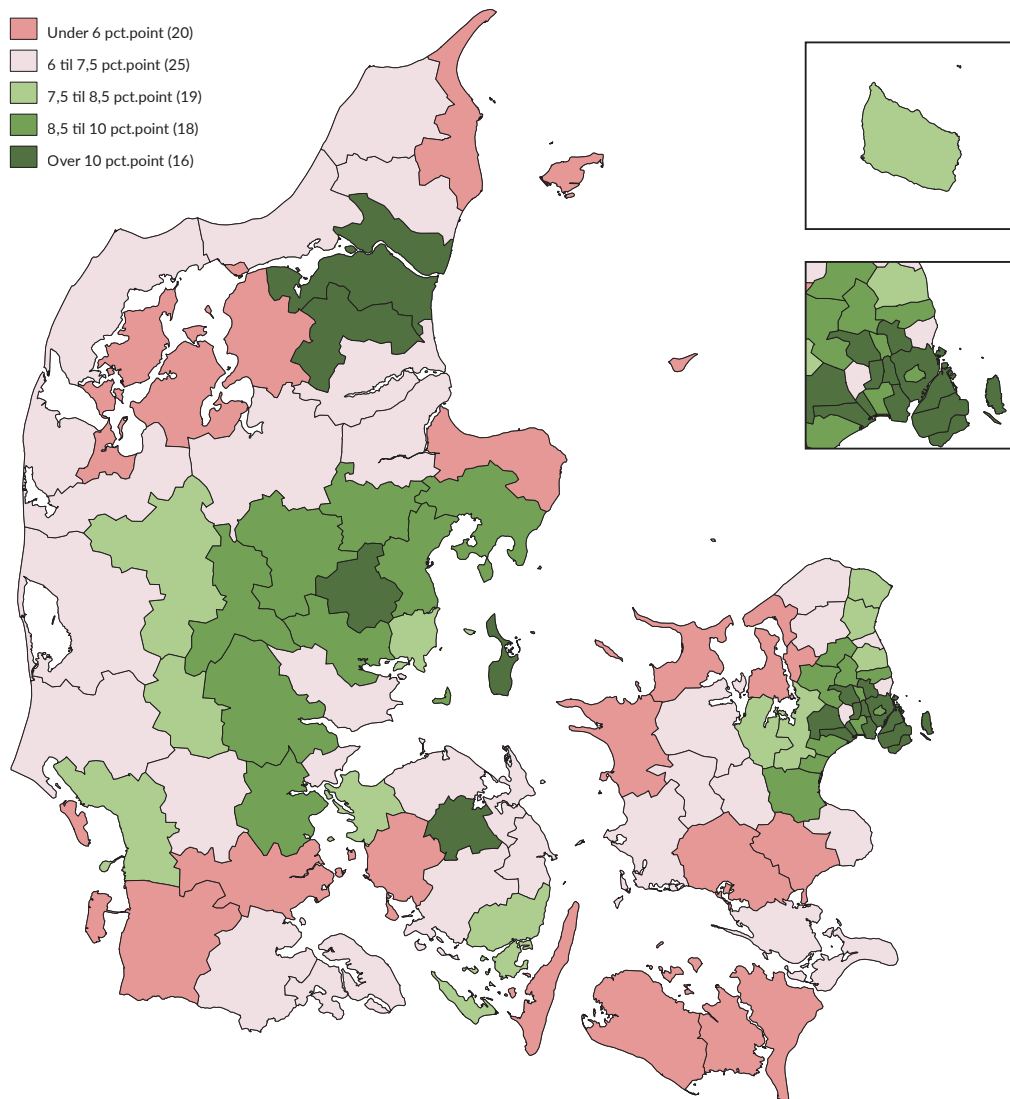
Anm: Figuren viser befolkningens højest fuldførte uddannelse (15-69 år).

Kilde: Danmark Statistik (HFUDD11) samt egne beregninger.

Figur 3.7

Udvikling i andel af befolkningen med en videregående uddannelse, 2010-2022

Anm: Gruppen "videregående uddannelse" indeholder korte, mellemlange og lange videregående uddannelser, samt ph.d. og forskeruddannelser. Figuren viser befolkningens højest fuldførte uddannelse (15-69 år).

Kilde: Danmark Statistik (HFUDD11) samt egne beregninger.

Regeringens initiativer:

Aftale om rammerne for Reform af universitetsuddannelserne i Danmark

Regeringen indgik sammen med Socialistisk Folkeparti, Danmarksdemokraterne, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti i juni 2023 en bred aftale om en reform af universitetsuddannelserne. Aftalen skal bidrage til mere fleksible kandidatuddannelser med en række nye uddannelsesmuligheder og indebærer en milliardinvestering i store dele af det samlede danske uddannelsessystem.

Fremover skal en del af de studerende på kandidatuddannelserne optages på enten en ny kandidatuddannelse på 1½ studieår, en ny og fleksibel erhvervskandidatuddannelse, hvor den studerende arbejder og uddanner sig parallelt, eller en erhvervsrettet kandidatuddannelse med virksomhedsforløb. For at skabe bedre vilkår for livslang læring tilbydes dimittender fra de nye kandidatuddannelser på 1½ studieår eller erhvervskandidatuddannede på 75 ECTS en række nye efter- og videreuddannelsesmuligheder.

Den konkrete udvikling og implementering af de nye kandidatuddannelser skal foregå med tæt involvering af universiteterne, de studerende og aftagerne. Derfor er der nedsat et kandidatudvalg, der har fået til opgave at udforme det konkrete kandidatuddannelseslandskab.

Med aftalen er der også enighed om at øge antallet af internationale universitetsstuderende inden for områder med høj efterspørgsel, så universiteterne kan oprette yderligere 1.100 engelsksprogede ordinære studiepladser årligt fra 2024 stigende til 2.500 årligt fra 2029.

For at sikre uddannelser af høj kvalitet investeres samtidig væsentligt i universitetsuddannelserne. Samlet indebærer aftalen en prioritering til universitetsområdet varigt på ca. 1 mia. kr.

Aftalen indebærer endvidere, at der igangsættes et ambitiøst reformarbejde i forhold til de professionsrettede velfærdsuddannelser på det videregående område. Dette skal understøtte, at flere vælger at uddanne sig til lærere, pædagoger, sygeplejersker og socialrådgivere. Fra 2025 prioriteres 200 mio. kr. til velfærdsuddannelserne, herunder til en ny pædagoguddannelse. Beløbet er stigende til 300 mio. kr. årligt i 2030 og fremefter. Fra 2025 prioriteres samtidig 300 mio. kr. stigende til 400 mio. kr. årligt i 2030 og frem til erhvervsuddannelserne, herunder SOSU, med henblik på at løfte kvaliteten på uddannelserne

Udkantspakke til landdistriktsgymnasier, lukningstruede VUC-afdelinger og små erhvervsskoler

Regeringen har med finanslovsforslaget for 2024 foreslået, at der afsættes 38,5 nye millioner kroner til at understøtte almene gymnasier, små erhvervsskoler og lukningstruede VUC-afdelinger i yderkommuner. Derudover har regeringen foreslået, at den allerede eksisterende reserve til tilskuds- og taxametersystemet på 35,5 mio. kr. udmøntes til udkantstilskud i 2024. Derudover har regeringen med finanslovsforslaget for 2024 lagt op til at afsætte ca. 100 mio. kr. i 2024 stigende til ca. 300 mio. kr. årligt fra 2026 til kvalitetsløft af erhvervsuddannelserne.

4. Erhvervsliv og beskæftigelse

Erhvervslivet i landdistrikterne spiller en vigtig rolle i dansk økonomi ikke mindst pga. de mange danske produktionsvirksomheder, der har placeret deres aktiviteter i landdistrikterne samt store brancher som landbrug og turisme. Derudover er beskæftigelsen historisk høj og mange landdistrikter oplever en meget lav ledighed. Det er vigtigt, at der er adgang til kvalificeret arbejdskraft i hele landet. Forgæves forsøg på at hyre kvalificeret arbejdskraft kan medføre produktionsbegrænsninger og i sidste ende føre til re-lokalisering til byerne eller udlandet og dermed resultere i et tab af arbejdspladser og vækst i landdistrikterne. Det er også vigtigt for bosætningen, at der er arbejdspladser i landdistrikterne. Gode muligheder for beskæftigelse er med til at fastholde et indbyggertal, som understøtter forandring, liv og fællesskaber i landdistrikterne.

Regeringen vil styrke den strukturelle beskæftigelse markant og gennemføre reformer, der styrker dansk økonomi på sigt. Regeringen vil gennemføre reformer med det mål at understøtte fremdriften i dansk økonomi, så der både sikres fortsat

holdbarhed af de offentlige finanser, rum til investeringer i offentlig velfærd og uddannelse, klima- og miljøinitiativer, lettelser af skatter og afgifter for den enkelte dansker og de danske virksomheder samt en rimelig social balance. Det stiller krav om et fleksibelt og organiseret arbejdsmarked med gode og produktive jobs.

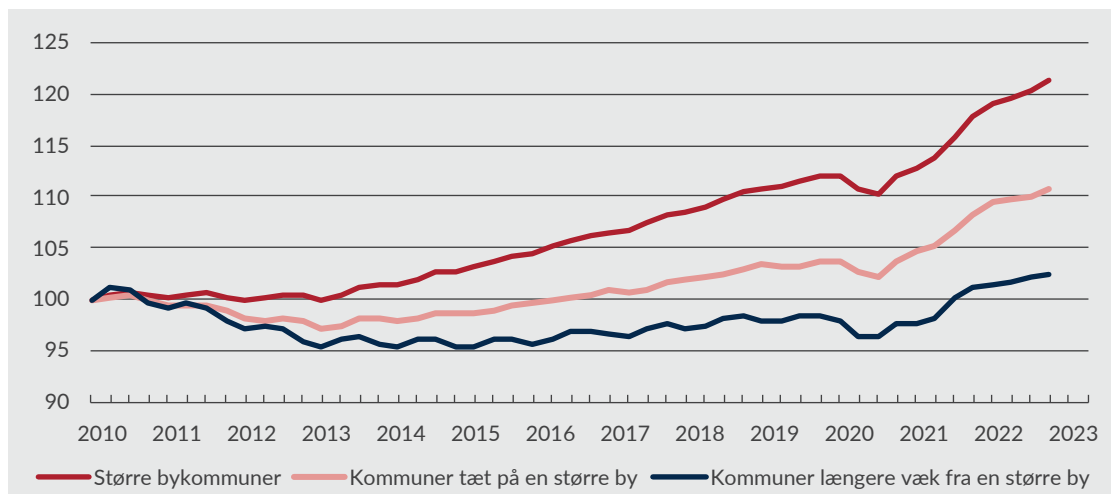
Udvikling i beskæftigelsen

Efter et kort fald i beskæftigelsen pga. covid-19 er beskæftigelsen igen historisk høj. Vækstkurven har været stejlere lige efter pandemien. Der ses dog forskelle på tværs af landet, hvor flest er beskæftiget i og nær de større byer. Antallet af beskæftigede med bopæl i de større bykommuner er steget med over 20 pct. siden 2010, mens antallet af beskæftigede med bopæl i kommuner længere væk fra de større byer kun er steget ca. 2,5 pct. (figur 4.1). Der ses altså en større stigning i andelen af beskæftigede med bopæl i de større bykommuner end i kommuner længere væk fra de større byer.

Figur 4.1

Ændring i beskæftigelsen på kommunalt niveau, 2008-2022

Anm: Figuren viser antal personer omregnet til fuldtidspersoner, der har haft lønindkomst i Danmark (alternativt dansk indregistrerede virksomheder, jf. CVR-registeret) med bopæl inden for hver kommunekategori i perioden. Beskæftigelsestallet er beregnet som et gennemsnit af de seneste to kvartaler. Indeks 2010 = 100.

Kilde: jobindsats.dk (Jobindikatorer - Antal lønmodtagere efter bopæl) samt egne beregninger.

Udvikling i ledighed

Ledigheden er faldet, efter en stigning i begyndelsen af covid-19 pandemien. I april 2022 var ledigheden 2,4 pct. af arbejdsstyrken, hvilket er den laveste ledighedsprocent siden juni 2008. Den er steget en smule siden, men er i marts 2023 stadig på under tre pct. af arbejdsstyrken i 79 af landets 98 kommuner. Ledighedsprocenten varierer

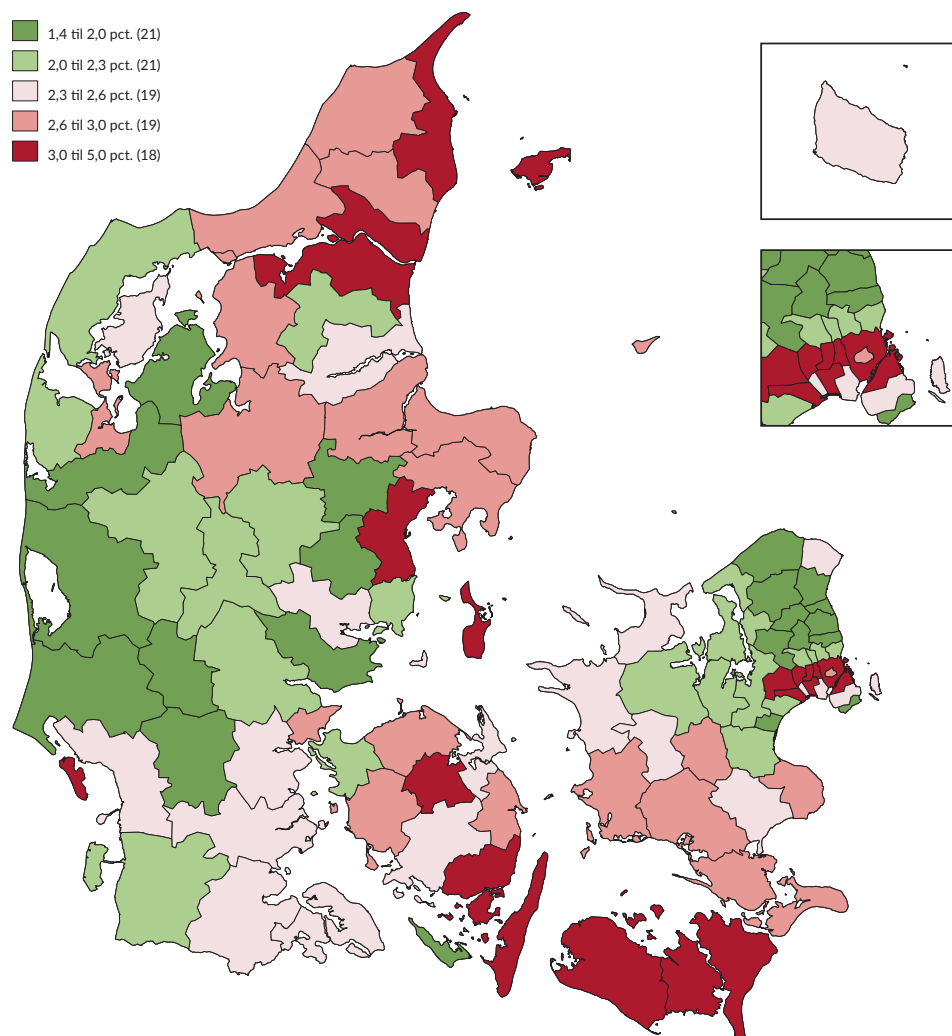
geografisk - også i landdistrikterne. Flere midt- og vestjyske kommuner er blandt dem med landets laveste ledighed sammen med en række nordsjællandske kommuner. Ledigheden er højest i de større byer, enkelte kommuner i Nordjylland samt på Langeland, Sydfyn, Lolland-Falster og Læsø (figur 4.2).

Figur 4.2

Ledighed på kommunalt niveau, januar 2023

Anm: Ledigheden er opgjort som fuldtidsledige (sæsonkorrigeret), juni 2022.

Kilde: Danmarks Statistik (AUS08).

Lokale erhvervsfyrtårne

Spredt over Danmark findes otte lokale erhvervsfyrtårne, der er udpeget som strategisk vigtige indsatser i 2021-2027. Bag erhvervsfyrtårnene står otte konsortier, som skal sikre erhvervsfremmeaktiviteter med internationalt udsyn, og som skal komme hele landet til gavn bl.a. ved at inddrage små- og mellemstore virksomheder på tværs af landet. Konsortierne er støttet af Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse med 595 mio. kr., heraf 500 mio. kr. fra REACT-EU, jf. Aftale om stimuli og grøn genopretning (2020). Derudover er erhvervsfyrtårnene støttet med 500 mio. kr. frem mod 2027 under den politiske aftale En ny reformpakke for dansk økonomi (2022).

Blandt erhvervsfyrtårnene er bl.a. det midtjyske "lighthouse watertech", som består af over 80 aktører, der sammen har sat sig for at udvikle nye innovative, bæredygtige og effektive vandteknologiske løsninger med henblik på at tiltrække internationalt talent, forskning, virksomheder og investeringer samt understøtte en endnu større dansk eksport.¹³ Det er målet med erhvervsfyrtårnene, at de skal bidrage til at skabe erhvervsudvikling og nye arbejdspladser i hele landet.

13 Der kan læses mere her: www.em.dk/ministeriet/arbejdsmraader/erhvervspolitik/lokale-erhvervsfyrtaarne/.

Udvikling i erhvervsstrukturer

Der er forskel på fordelingen af erhverv på tværs af landet. Erhverv som landbrug, skovbrug og fiskeri, dele af industrien samt bygge- og anlæg er nogle af dem, der betyder relativt meget i landdistrikterne (figur 4.3).

Med en stor andel af de primære erhverv placeret i landdistrikterne står landdistrikterne over for en særlig opgave i forbindelse med den grønne omstilling. Mange af virksomhederne inden for disse erhverv skal foretage investeringer med henblik på at understøtte målsætningen om CO₂-neutralitet, og landdistrikterne spiller allerede en stor rolle i forhold til Danmarks produktion af vedvarende energi.

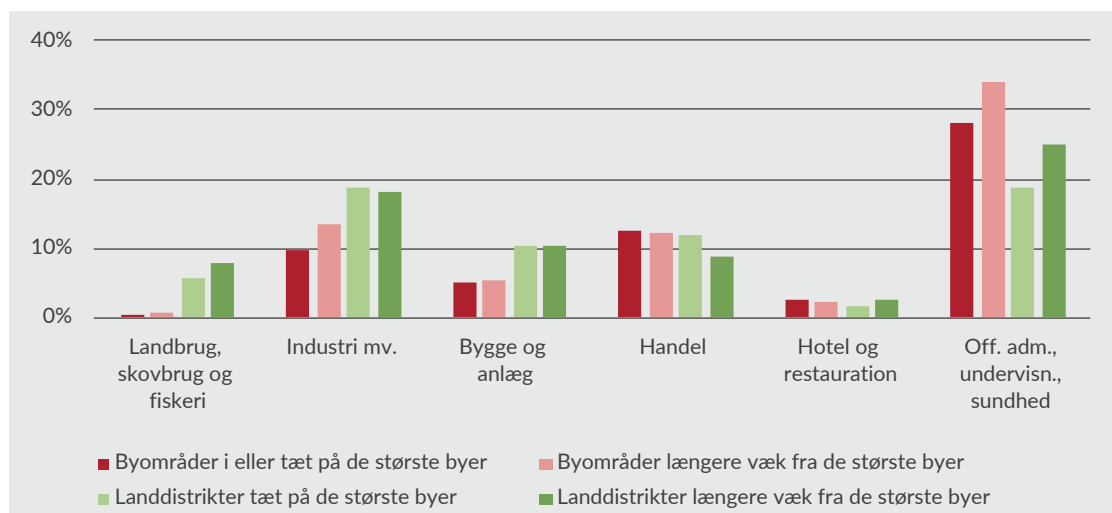
Antallet af ansatte i offentlig administration, undervisning og sundhed er den største beskæftigelseskategori i hele landet. I perioden 2012-2022 er antallet af ansatte i kategorien dog faldet med 2.000 årsværk i landdistrikter længere væk fra de større byer, svarende til et fald på 3,9 pct. I samme periode er tallet steget med 62.000 årsværk i resten af landet, svarende til en stigning på 10,9 pct. Dette følger til en vis grad tendenserne i befolkningsudviklingen. I samme periode er befolkningen i landdistrikterne længere væk fra de større byer faldet med lige over 45.000 personer, mens den i resten af landet er steget med ca. 420.000 personer.

Figur 4.3

Fordeling af erhverv på sognetyper, 2022

Anm: Figuren viser andelen af fuldtidsansatte (årsværk) inden for seks udvalgte hovedbranchegrupper i forhold til det samlede antal beskæftigede i sognetypen, jf. Dansk Branchekode og standardgrupperinger. Figuren er baseret på arbejdsstedets beliggenhed.

Kilde: Danmarks Statistik og Social- og Boligstyrelsens egne beregninger.

Lokale erhvervseventyr

Recycling af nylon – grøn erhvervsudvikling i Havndal

I den lille by Havndal nordøst for Randers ligger virksomheden Redivivus Polymers, hvis ambition er at fremme genanvendelsen af plastik. Virksomheden fik sat skub i sin proces med et tilsagn om støtte på 600.000 kr. i 2020 fra LAG Randers-Favrskov til projektet "Recycling af nylon". Midlerne blev givet som støtte til indkøb af eksempelvis maskiner til at omdanne nedslidte nylonfiskekøje til anvendeligt materiale, herunder nye fiskekøje.¹⁴

Linolie & Pigment – et farverigt erhvervseventyr

Virksomheden Linolie & Pigment er beliggende i Øsby på Haderslev Næs og fremstiller farvepasta. Farvepastaen viderearbejdes på fabrikken til ærlige og bæredygtige produkter af høj kvalitet og uden unødigt kemi, bl.a. linoliemaling, træolier og vægmaling. Virksomheden har modtaget støtte under LAG-ordningen og under Brexit-puljen – hvilket har resulteret i lidt af et udviklingseventyr. I dag har virksomheden fx ti lokale fastansatte og leverer varer til kunder i Danmark, Tyskland og England.¹⁵

Udviklingen i turismeerhvervet, herunder overnatninger

Turismen er et vigtigt erhverv med stor betydning for vækst og beskæftigelse i mange dele af Danmark, ikke mindst i landdistrikterne. I 2021 skabte turismen en omsætning på 118,2 mia. kr., hvoraf kyst- og naturturismen stod for over halvdelen med 70,85 mia. kr.¹⁶ Covid-19 pandemien ramte turismen hårdt, men i 2022 slog antallet af overnatninger rekord på de danske hoteller, feriecentre,

campingpladser og i feriehus og lystbådehavne (figur 4.4). På landsplan udgjorde turismens effekt på beskæftigelsen 3,9 pct. (2021), men i mange kommuner længere væk fra de større byer er turismens betydning større¹⁷. Det gælder fx de nord- og vestjyske kommuner samt Lolland-Falster, hvor turismen skaber lokale arbejdspladser i mange forskellige brancher.¹⁸

¹⁴ Der kan læses mere her: www.redivivusfabric.com/.

¹⁵ Der kan læses mere her: <https://linolie.dk/>.

¹⁶ VisitDenmark, *Turismen i Danmark 2021*.

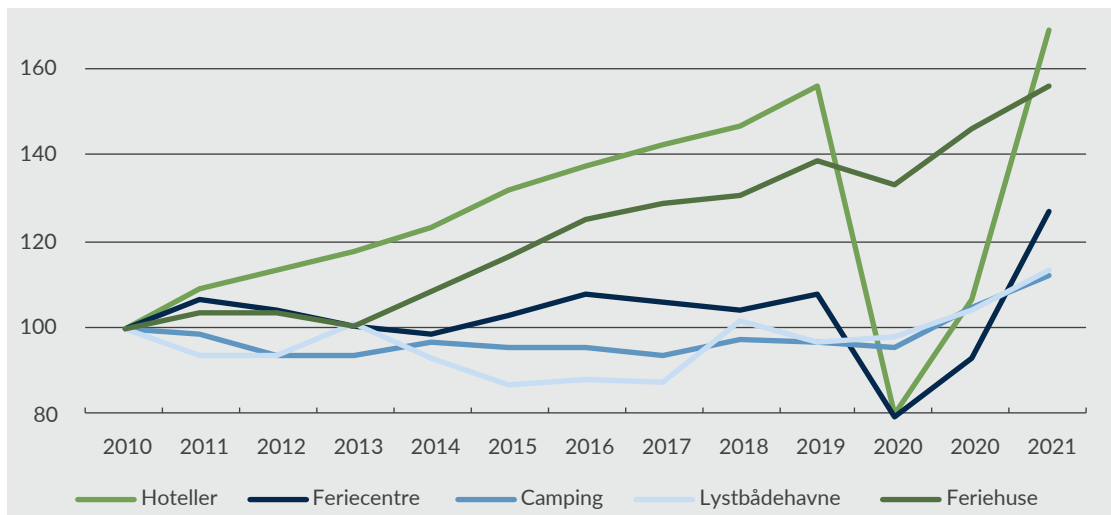
¹⁷ VisitDenmark, *Turismen i Danmark 2021*.

¹⁸ VisitDenmark, *Turismens beskæftigelse, analysenotat, 28. september 2022*.

Figur 4.4

Overnatninger fordelt på overnatnings- form, 2010- 2022

Anm: Figuren viser udviklingen i antallet af overnatninger siden 2010 (2010 = 100).

Kilde: Danmarks Statistik (TURIST) samt egne beregninger.

Regeringens initiativer:

Ny programperiode for Lokale Aktionsgrupper (LAG)

I 2023 starter en ny 7-årig programperiode for de Lokale Aktionsgrupper, som skal sikre udvikling i lokalområderne. De 27 lokale aktionsgrupper, der dækker 56 kommuner i landdistrikterne, har etableret sig og udarbejdet en lokal udviklingsstrategi. Aktionsgrupperne kan samlet set i 2023 anvende 93 mio. kr. Aktionsgrupperne støtter både erhvervsudvikling lokalt og udvikling af de lokale rammevilkår, fx udvikling af det lokale foreningsliv, lokale fællesarealer, bosætning, aktiviteter for de unge mv. Aktionsgruppernes aktiviteter er fra 2023 overvejende finansieret af EU-midler fra den fælles landbrugspolitik for perioden 2023-27.

Fonden til retfærdig omstilling

EU's Fonden for Retfærdig Omstilling er målrettet de landsdele, som er mest negativt påvirket af omstillingsprocessen frem mod en klimaneutral økonomi i 2050. I Danmark er Fonden for Retfærdig Omstilling målrettet Nordjylland og Sydjylland, der frem mod 2027 kan anvende ca. 636 mio. kr. I 2023 har erhvervsministeren udpeget et indstillingsudvalg, der skal bidrage til at udmønte midlerne.

5. Grøn omstilling, mobilitet og infrastruktur

Landdistrikterne bidrager i stort omfang til den grønne omstilling med vedvarende energi (VE)-anlæg, da hovedparten af de nye anlæg og tekniske installationer hertil placeres netop her. VE-anlæg kan være med til at skabe lokale arbejdspladser både i anlægs- og driftsfasen, og kan bidrage til at skabe liv og udvikling i landdistrikterne.

Den trafikale infrastruktur er også vigtig i landdistrikterne, fordi den danner grundlaget for arbejdskraftens mobilitet og for en effektiv varetransport. I landdistrikterne er afstanden mellem bopæl og arbejdsplads, uddannelse, serviceudbud, institutioner mv. typisk større end i byerne, hvilket stiller krav til den lokale, trafikale infrastruktur og adgangen til den kollektive transport.

Den digitale infrastruktur er ligeledes vigtig, fordi den er nødvendig for at fungere i et højt digitaliseret samfund som det danske. I det meste af landet er der udrullet hurtige bredbåndsforbindelser. Adgang til hurtigt bredbånd er et vigtigt rammevilkår for at bo, arbejde og modtage undervisning og ikke mindst for, at erhvervsdrivende i landdistrikterne kan udvikle deres virksomheder.

Regeringen ønsker hurtigere grøn omstilling og undersøger, hvordan naboer og kommuner bedst får del i økonomiske gevinster ved at lægge jord til VE på land. Derudover ønsker regeringen at understøtte den trafikale og digitale infrastruktur for at sikre gode rammer for at bo, arbejde, modtage undervisning og udvikle virksomheder.

Udbygningen af den vedvarende energi

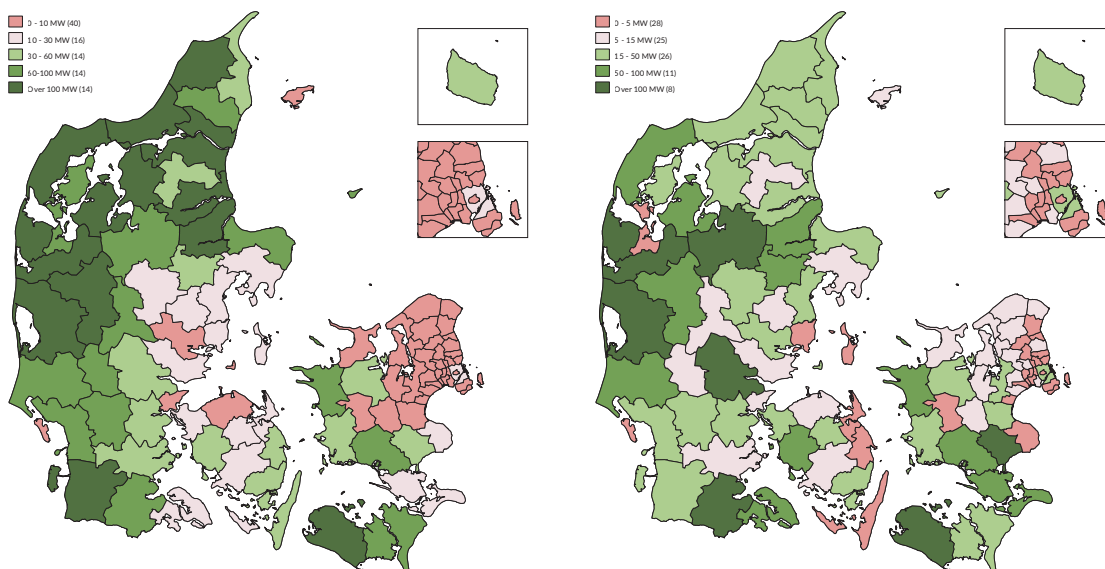
De danske landdistrikter rummer store potentialer for den grønne omstilling og flere kommuner tager et stort ansvar for at udbygge vedvarende energi.

Den største kapacitet fra vindmøller findes i kommuner i Nord- og Vestjylland, i Tønder samt på Lolland. Området omkring København og Nordsjælland har den laveste opførte kapacitet fra vindmøller (figur 5.1 tv). For så vidt angår solcelleanlæg er det enkelte midt- og vestjyske kommuner samt Vejle, Aabenraa, Faxe og Lolland kommuner, der har den største kapacitet (figur 5.1 th).

Figur 5.1

Den samlede opførte kapacitet af vind- og solanlæg i kommunerne, 2022

Anm: Landvindmøller (tv) og solceller (th) har forskellige produktionsprofiler. Det fremgår af Energistyrelsens teknologikatalog (2020-tal), at det kan antages, at landvindmøller producerer omkring 3.400 fuldlasttimer (MWh/MW), mens solcelleanlæg på en mark producerer omkring 1.350 fuldlasttimer (MWh/MW).

Kilde: Energistyrelsen, Stamdataregister.

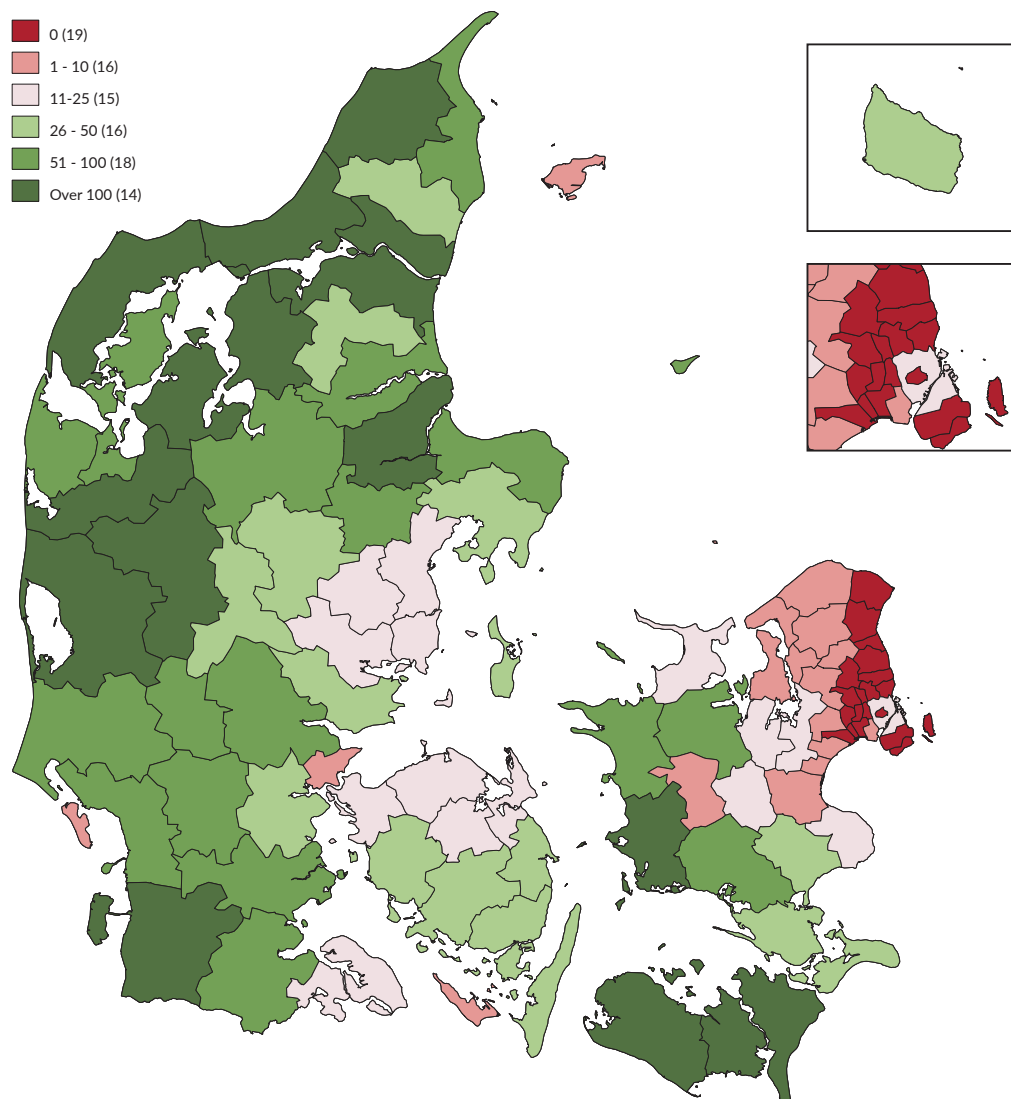
Kommuner længere væk fra de større byer har den største koncentration af vindmøller – altså det største antal vindmøller, jf. figur 5.2 Kun i en række kommuner omkring Hovedstaden og den Nordsjællandske østkyst er der ingen vindmøller. Den nuværende fordeling af VE-anlæg på tværs af landets kommuner hænger bl.a. sammen med kommunernes størrelse og befolkningstæthed. Dertil kommer at lokale vindforhold har stor betydning for, hvor det er mest optimalt at opstille vindmøller.

Udbygningen af vedvarende energi kræver gode, konkrete løsninger, som tager højde for, at Danmarks forholdsvis beskedne arealer skal rumme bl.a. natur, kulturhistoriske bevaringsværdier, landbrug og VE-anlæg.

Figur 5.2

Antal vindmø- ler i kommu- nerne, 2022

Anm.: Opgørelsen dækker over landvindmøller ekskl. husstandsvindmøller.

Kilde: Stamdataregister, Energistyrelsen.

Den trafikale infrastruktur

Generelt kan det være mere økonomisk udfordrende at opretholde busdrift på landet end i de større byer, da der i landdistrikterne er færre passagerer og længere mellem destinationerne.

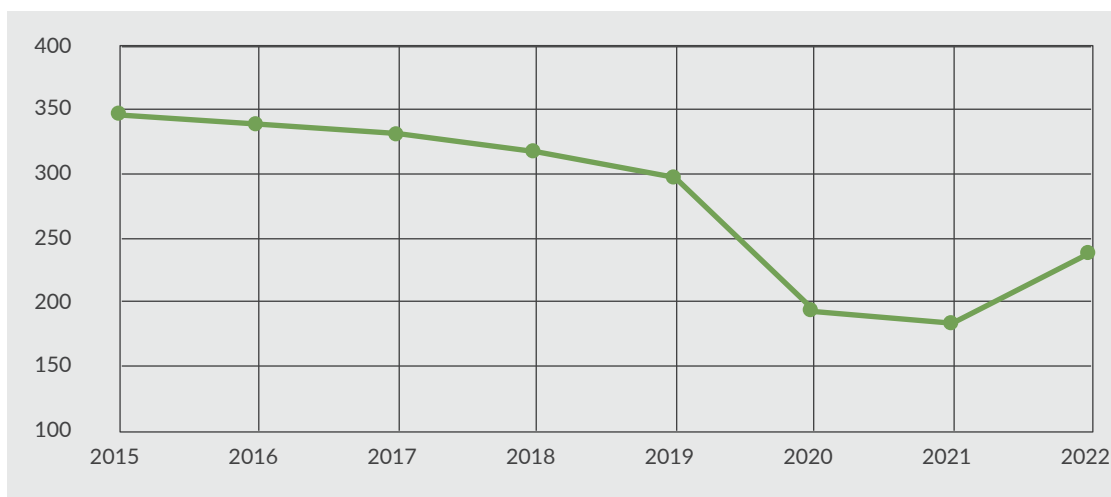
Mens covid-19 pandemien medførte større accept og anvendelse af hjemmearbejde, medførte den

også et fald i passagertallet i den lokale bustrafik, jf. figur 5.3. Foreløbige tal viser, at en del af passagerne er vendt tilbage, men at niveauet før covid-19 ikke er nået endnu. Manglende billetindtægter og særligt de stigende brændstofpriser har nogle steder ført til besparelser på lokale busruter, og nogle steder i landdistrikterne er der blevet længere mellem busafgangene.

Figur 5.3

Antal passagerer i mio. i den offentlige trafik, 2015-2022

Anm: Antallet af buspassagerer er baseret på antal påstigninger på bybusruter, lokalruter, regionalruter og telebusruter baseret på rapporteringer fra de respektive operatører, trafikskelskaber. Tallene for 2022 er foreløbige tal, og baseret dels på trafikskelskabernes foreløbige indberetninger til Trafikstyrelsen og dels på trafikskelskabernes offentliggjorte påstigtal.

Kilde: Passagertal.dk (Trafikstyrelsen).

Frivillige busser

Nogle steder i landdistrikterne er der længere mellem busafgangene end andre steder. For at imødekomme dette har henholdsvis Sønderborg- og Vordingborg Kommuner i samarbejde med borgere oprettet frivillige busordninger.

Sønderborg Kommune har i samarbejde med Mobilitetsforeningen startet et initiativ for at sikre tilgængeligheden af landsbybusser. Projektet med landsbybusser er støttet af Yderområdepuljen, Landdistriktspuljen og med LAG-midler til markedsføringen. De frivillige landsbybusser er en mulighed for at køre sammen og dermed tilbyde transport til fritidsaktiviteter, institutioner eller lignende. Alle borgere i de 36 landsbylaug i Sønderborg Kommune kan låne Landsbybussen, som udlejes via den tilhørende app "nabogo". For busserne er der fast pris på 70 kr. pr. time / maks. 560 kr. pr. dag og frit kilometerantal.¹⁹

En lignende ordning er oprettet på Stevns i Vordingborg Kommune, hvor Lokalrådet og en kreds af frivillige såkaldte "frøpassere" har arrangeret to daglige samkørsler med landsbybussen Frøen fra Jungshoved til Præstø. Prisen er 10 kr. pr. tur, og frøpasserne kan også være behjælpelige med at hente og bringe småpakker, mindre varer og medicin til samme pris for alle borgere på Jungshoved.²⁰

¹⁹ Der kan læses mere her: www.sonderborgkom.dk/kom-hinanden-ved/landsbybus-regler-og-betingelser/.

²⁰ Der kan læses mere her: www.jungshoved.net/delebus/.

Udvikling i digital infrastruktur

I det meste af landet er der udrullet hurtige bredbåndsforbindelser. I 2022 havde 96 pct. af alle borgere og virksomheder i Danmark højhastighedsbredbånd på mindst 100/30 Mbit/s. Det svarer til, at færre end 70.000 bolig- og virksomhedsadresser endnu ikke har adgang til 100/30 Mbit/s.

Hjemmearbejde er blevet en fast del af mange danskers hverdag, og her er en velfungerende internetforbindelse en forudsætning. I alle regioner har langt størstedelen af borgere og virksomheder nu en hurtig forbindelse på minimum 1 Gbit/s download, jf. figur 5.4. Region Sjælland har tidligere,

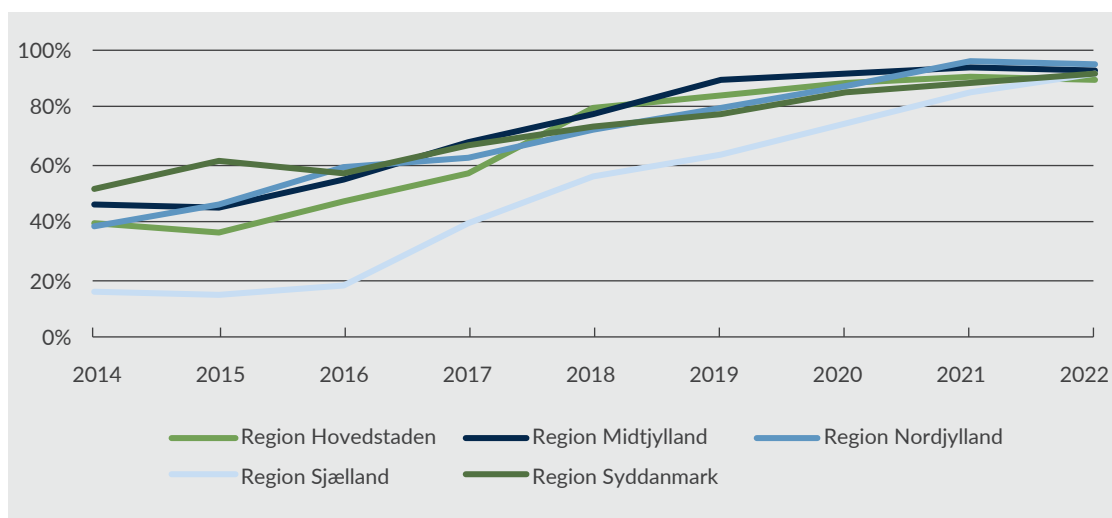
indtil 2021, haft en dårligere dækning end de øvrige regioner, men fra 2016 til 2022 har regionen oplevet en stigning fra 18 pct. til 92 pct., og har dermed indhentet de fire andre regioner. Kun Region Hovedstaden har en dækningsgrad på mindre end 90 pct. for 1 Gbit/s download.

Under covid-19 pandemien har mange anvendt sommerhuse som en base for hjemmearbejde. Det har sat ekstra fokus på behovet for en god internetdækning i sommerhusområder. I 2014 havde 26 pct. af alle sommerhuse adgang til mindst 100/30 Mbit/s, mens dette tal i 2022 var 92 pct.

Figur 5.4

Udvikling i andelen af boliger og virksomheder med download 1 gbit/s, 2014-2022

Anm: Bygger på kortlægning af data indhentet fra teleoperatørerne. Af fastnetteknologier indgår xDSL/kobber, kabel-tv, fiber og fast trådløst i kortlægningen.

Kilde: tjekditnet.dk (Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur)

Regeringens initiativer:

Initiativer for lokal og kommunal opbakning til VE

Der er med Klimaafgrejning om grøn strøm og varme 2022 tilført 10 mio. kr. årligt i 2023 og 2024 til Landdistriktspuljen til projekter, der har til formål at kompensere lokalsamfund med landvindmøller og solcelleanlæg i nærområdet. Det er dertil besluttet at etablere et VE-rejsehold, der bl.a. skal sikre udbredelse af gode eksempler i forbindelse med realisering af VE-projekter i kommunerne. Med Klimaafgrejningen er det desuden besluttet, at der udarbejdes en redegørelse om mulige yderligere tiltag til lokal og kommunal opbakning, herunder evt. justeringer af eksisterende VE-ordninger. Regeringen ønsker at undersøge, hvordan naboer og kommuner bedst får del i økonomiske gevinster ved at lægge jord til vedvarende energi på land.

National energikrisestab (NEKST)

Der er med regeringsgrundlaget Ansvar for Danmark etableret en national energikrisestab (NEKST), der skal øge tempoet i den grønne omstilling i Danmark ved bl.a. at identificere løsninger på grønne udfordringer. NEKST skal bl.a. identificere løsninger på grønne udfordringer for skalering af sol og vind på land.

Kollektiv mobilitet i hele Danmark

Regeringen har nedsat et ekspertudvalg, der skal afdække mobilitetsbehov i både yderområder og i større byer samt belyse, hvordan nye kollektive transportløsninger kan understøtte mobiliteten i hele landet. Ekspertudvalget skal bl.a. give anbefalinger til takststrukturer, der kan understøtte brugen af kollektiv transport. Endelig skal ekspertudvalget komme med anbefalinger til en hensigtsmæssig organisering af den lokale kollektive transportsektor, der sikrer en sammenhæng mellem lokale mobilitetsbehov og beslutningsansvar. Udvalget påbegyndte sit arbejde i juni 2023.

Med finanslovsforslaget for 2024 ønsker regeringen at afsætte 100 mio. kr. årligt i perioden 2024-2027 til at styrke den kollektive trafik. Pengene kan bl.a. bruges på tiltag, der måtte blive foreslået af ekspertudvalget.

Øget befordringsfradrag

Regeringen har med finanslovsforslaget 2023 foreslået, at befordringsfradraget hæves med 100 mio. kr. årligt i 2024-2027, hvor midlerne målrettes yderkommunerne.

Fuldt landevejsprincip

Regeringen har med forslag til finansloven for 2024 foreslået at indføre et fuldt landevejsprincip. Landevejsprincippet går ud på, at det skal koste det samme at tage færgen som at køre samme strækning i bil på en landevej. Med henblik på at sikre dette har der hidtil været givet et statsligt tilskud til, at kommunerne kunne sænke færgepriserne i 46 af årets uger. Med forslaget ønsker regeringen at tilføje 51 mio. kr. årligt til de nuværende 99,3 mio. kr., så tilskuddet til færgerne kan dække alle årets uger.

Danske havne

Regeringen vil udarbejde en strategi for danske havne, der giver grundlag for at tilvejebringe kommercielle investeringer.

Bredbåndspuljen

På Finansloven 2023 er der afsat 100 mio. kr. til fortsættelse af Bredbåndspuljen. Puljen giver lokalområder, som ikke har udsigt til bedre dækning på markedsvilkår, mulighed for at søge om tilskud til hurtigt bredbånd. I 2022 blev rammerne tilpasset for at målrette puljen mere mod de lokale bredbåndsprojekter, som har sværest ved at få etableret hurtigt bredbånd via kommercielle tilbud. Samtidig blev der introduceret en særlig ordning for enkeltstående adresser, som pga. deres isolerede beliggenhed fik mulighed for at søge tilskud uden at skulle slå sig sammen med andre. Begge tiltag har virket efter hensigten og er derfor videreført i 2023.

Med finanslovsforslaget for 2024 har regeringen afsat 50 mio. kr. til udrulning af bredbånd i yderområderne i 2024 og 2025 og 25 mio. kr. i 2026 og 2027.

6. Boligmarkedet

Der er store forskelle på boligmarkedet på tværs af landet. Priserne på en bolig i kommuner længere væk fra de større byer er generelt lavere end i de større byer. I disse kommuner er der også ofte et overskud af boliger, herunder utidssvarende boliger, med små rum og dårlig klimasikring. Det gør dem svære at sælge. Nogle oplever endvidere, at det kan være vanskeligt at opnå finansiering til boligkøb i landdistrikterne, hvilket kan lægge en yderligere dæmper på efterspørgslen.

Der er dog også områder i landdistrikterne, hvor der er stor efterspørgsel på boliger. Det gælder eksempelvis i nogle af de såkaldte varme zoner. Kulturarven kan også være med til at skabe lokal udvikling, tiltrække borgere og turister og derved gennemføre forøge huspriserne i landdistrikterne.²¹ Derudover oplever mange kommuner en stor efterspørgsel på prøve- og lejeboliger, hvor tilflyttere

kan flytte til kommunen uden at skulle investere i køb af en bolig.

Boligmarkedet i landdistrikterne udvikler sig og det giver nye udfordringer og nye muligheder. I disse år er der en generel tendens i Danmark til, at der bor færre personer i den gennemsnitlige husstand, hvilket medfører et behov for flere boliger for at huse det samme antal personer. Derudover bliver der flere ældre og dermed øges behovet for ældrevenlige boliger.

Regeringen ønsker at skabe bedre muligheder for at bo godt på landet og for at bygge nye ejerboliger i landdistrikterne. Regeringen ønsker ligeledes at permanentgøre og forbedre statsgarantien for boligkøb i yderområderne, så det ikke er postnummeret, der står i vejen for at få et boliglån.

²¹ Realdania: Analyse af bygningsarvens værdi, <https://realdania.dk/projekter/analyse-af-bygningsarvens-vaerdi> og <https://realdania.dk/projekter/potentialer-i-landsbyer-og-lokalsamfund>.

Boliger på prøve styrker og udvikler bosætning lokalt

Det kan være en stor beslutning for mange familier at flytte fra vante omgivelser i en større by med service- og kulturtilbud til et landdistrikt med smuk natur og fred og ro. I et forsøg på at formidle denne overgang har flere kommuner og foreninger haft succes med at udleje midlertidige boliger i en 3-12 måneders periode for at give potentielle tilflyttere mulighed for at afprøve livet i et landdistrikt uden at skulle binde sig med det samme ved fx at købe et hus.

Sådanne bosætningshuse, som ofte går under betegnelsen tilflytterboliger, prøve- eller pendlerboliger, kan konstrueres og administreres på mange forskellige måder. På Samsø er der ikke bopælspligt, hvorfor mange boliger står tomme vinteren over. Det har kommunen taget bestik af og faciliterer derfor en prøveboligordning, som giver potentielle tilflyttere mulighed for at afprøve ø-livet. I øjeblikket er der ca. 10-15 prøveboliger, som kan lejes typisk mellem oktober-maj. I Hjørring har kommunen omdannet 1. salen i den tidligere stationsbygning til 9 pendlerboliger, som har til formål at hjælpe private virksomheder og offentlige arbejdspladser med at tiltrække kvalificeret arbejdskraft. Størrelsesmæssigt er der både hverdagsboliger (medarbejderen tager hjem i weekenden) og midlertidige hjem (medarbejderen tager kun hjem i begrænset omfang). Kommende lejere skal have en ansættelseskontrakt med en arbejdsgiver placeret inden for Hjørrings kommunegrænse.²²

Udvikling i kvadratmeterpriser

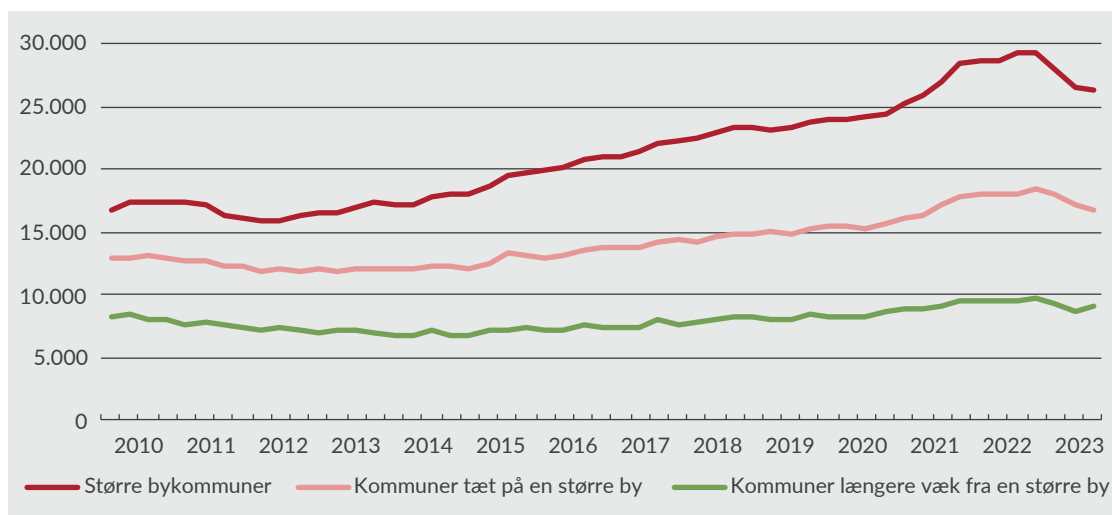
Boligpriserne er de senere år steget i hele landet. I de fleste kommuner har boligpriserne i dag nået et niveau, der er højere end før 2010. Kun i enkelte landdistriktskommuner ligger priserne stadig omkring niveauet fra 2010. De største prisstigninger ses i de større bykommuner.

²² Der kan læses mere på: www.samsoe.dk/boliger/proev-at-bo-paa-samsoe og <https://stationsboligerne.dk/>.

Figur 6.1

Kvadratmeterpriser, 2010-2023

Anm.: Gennemsnit af kvadratmeterpriser for realiserede handler for parcel-, rækkehuse og ejerlejligheder. Gennemsnittet for kommunkategorierne er beregnet ud fra gennemsnittet af kvadratmeterpriserne for hver kommune. Sidste observation 2023K1.

Kilde: Finans Danmark, Boligmarkedsstatistikken.

Huspriser i "varme zoner"

Det er nemt at få et indtryk af, at de lavere kvadratmeterpriser i landdistrikterne betyder, at der alle steder længere væk fra de større byer findes et overskud af boliger. Der findes dog også mange områder i landdistrikterne med større efterspørgsel på boliger. Det kan være steder med høj herlighedsværdi eller steder, hvor mange boliger er konverteret til flexboliger, som har været med til at mindske udbuddet af boliger til helårsbeboelse. Det gælder specielt i de tidligere omtalte varme zoner, hvor en befolkningsfremgang har medført større omsætning og efterspørgsel på boliger end i resten af kommunen.

Der er således områder i landdistriktskommunerne, hvor boligerne er markant dyrere end i resten af kommunen. Eksempelvis var den gennemsnitlige kvadratmeterpris for en solgt bolig i 2022 i Klitmøller i Thy over 18.000 kr., mens den i resten af Thisted Kommune var under 8.000 kr.²³ Ligeledes har den gennemsnitlige kvadratmeterpris på solgte boliger siden 2019 i Svaneke på Bornholm ligget over 13.000 kr., mens den for hele kommunen har ligget på ca. 8.500 kr.²⁴

Udvikling i antallet af solgte boliger (boligudbuddet).

Antallet af bolighandler er en indikation på, hvordan det går på boligmarkedet, og hvor nemt det er at sælge fx sit hus eller lejlighed. Antallet af solgte boliger tog et dyk efter finanskrisen, men er vokset støt siden 2013, og var historisk højt i hele landet i

2021. I 1. kvartal 2022 faldt antallet af bolighandler igen og i dag ligger det på niveauet fra før covid-19 pandemien. Antallet af solgte boliger følger i høj grad de samme tendenser på tværs af landet. Der er således ikke den store forskel i antallet af solgte boliger i forhold til den samlede boligmasse i de forskellige kommunekategorier.

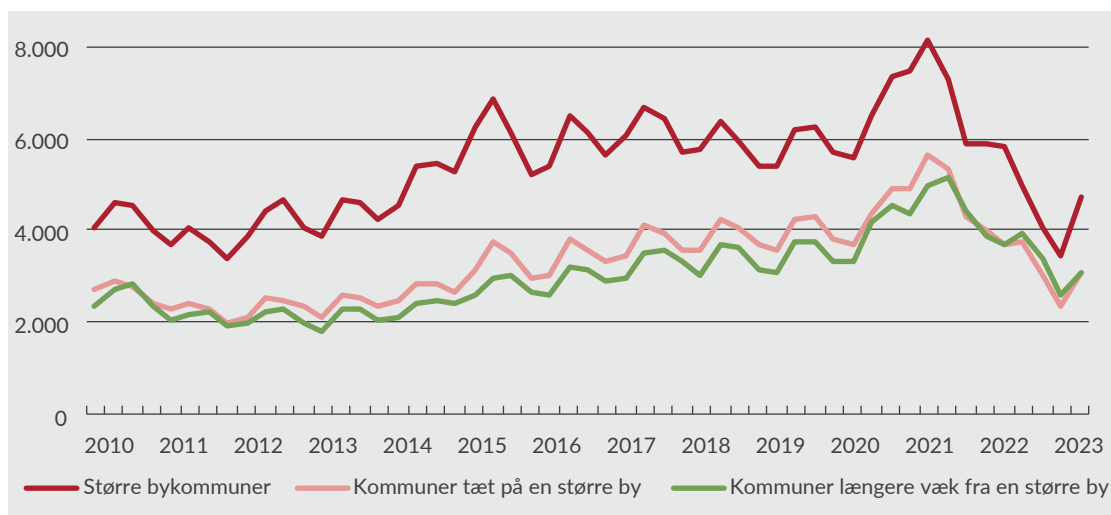
²³ Kilde: Boliga.dk, beregnet som gennemsnit af kvadratmeterpriserne på villaer, rækkehuse og ejerlejligheder solgt i Klitmøller by i 2022, samt Realkreditrådets Boligmarkedsstatistik.

²⁴ Kilde: Realkreditrådets Boligmarkedsstatistik, beregnet som et gennemsnit af kvadratmeterpriser på realiserede handler hvert kvartal siden 2019 for hhv. postnummer 3740 Svaneke og Bornholms kommune.

Figur 6.2

Antal bolig- salg for parcel-, rækkehuse og ejerlejligheder i kommuner, 2008-2023

Anm.: Antal realiserede handler. Sidste observation 2023K1.

Kilde: Finans Danmark, Boligmarkedsstatistikken.

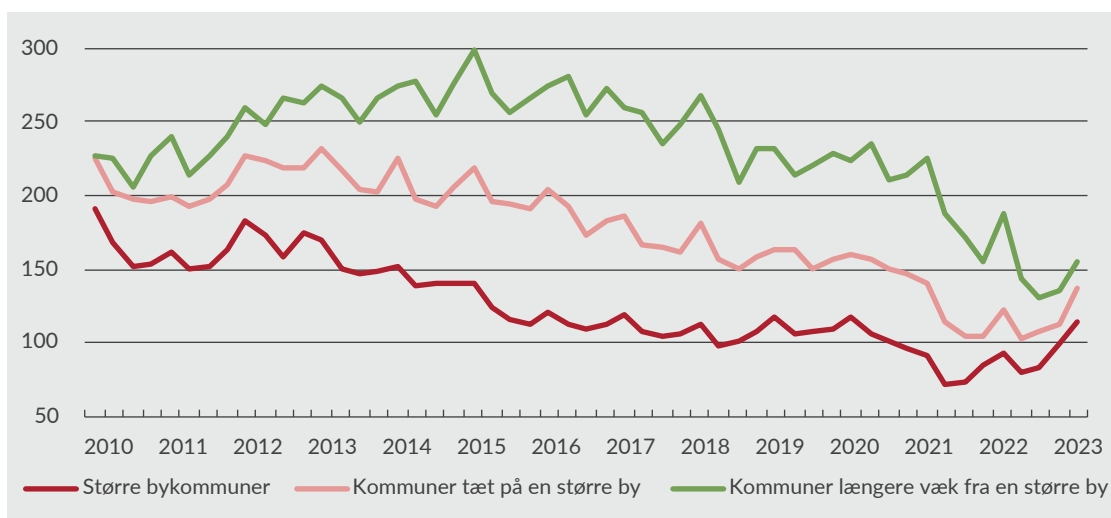
Udvikling i liggetider

Mange steder er landdistrikterne udfordrede af boliger, der er svære at sælge og som konsekvens ligger længe på boligmarkedet. Visse steder giver det sig udtryk i tomme boliger, der forfalder og påvirker lokalområdet negativt. Det øgede boligsalg under covid-19 pandemien bragte liggetiderne ned i 2020 og 2021, men effekten ser ikke ud til at være permanent, idet liggetiden igen er stigende. Dog er liggetiden stadig lavere end tidligere år.

Figur 6.3

Liggetider, 2010-2023

Anm.: Liggetider for realiserede handler for parcel-, rækkehuse og ejerlejligheder. Gennemsnittet for kommunkategorierne er beregnet ud fra gennemsnittet af liggetiderne for hver kommune. Sidste observation 2023K1.

Kilde: Finans Danmark, Boligmarkedsstatistikken.

Udvikling i tomme boliger

I mange kommuner længere væk fra de større byer er der en overrepræsentation af ubeboede boliger i forhold til i resten af landet. Det gælder især ø-kommunerne, Lolland, Tønder, Lemvig, Vesthimmerlands og Frederikshavn (figur 6.4). Ubeboede boliger er fx tomme boliger, der er til salg eller ikke kan sælges, eller boliger der bruges som fritidsboliger fx flexboliger.

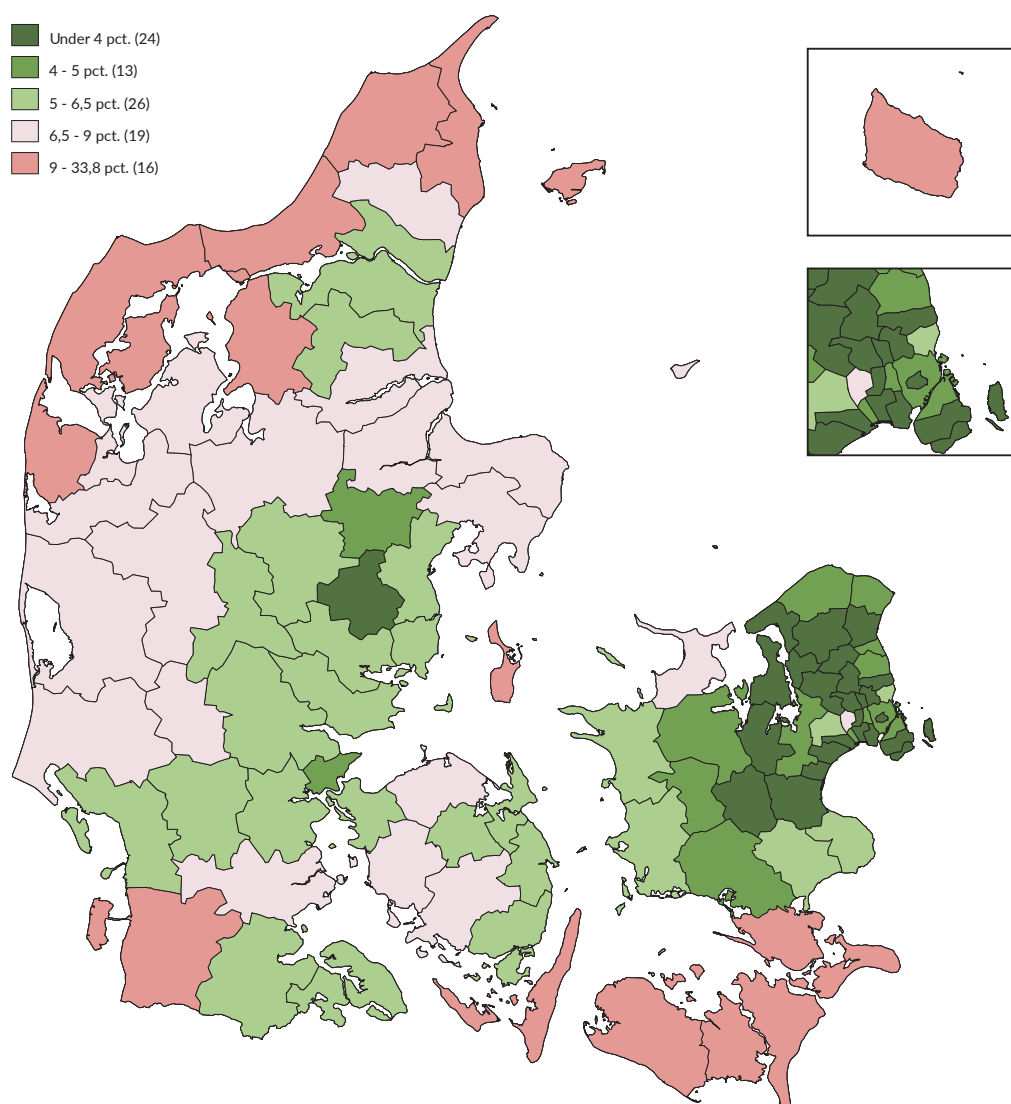
Nogle af de boliger, der ikke bebos hele året, er registreret som flexboliger, hvor beboerne kun bruger boligen en del af året. Det kan give nyt liv til tomme og nedslidte boliger og bidrage til at øge omsætningen lokalt, sammenlignet med hvis boligen stod tom. Flexboliger kan ligeledes bruges

som springbræt til at afprøve at bo i et lokalområde, inden der træffes endelig beslutning herom. Boliger, der ligger centralt i et lokalsamfund, og som kun bruges som fritidsbolig, kan dog også udgøre et problem, hvis de alternativt ville være brugt som helårsboliger. Det skyldes, at de som fritidsboliger kun i begrænset omfang bidrager til omsætning hos fx den lokale købmand eller de lokale spisesteder, og at beboerne ikke har samme mulighed for at bidrage med frivillighed i lokalområdet.

Figur 6.4

Boliger uden cpr-tilmeldte personer, 2023

Anm.: Boliger dækker over kategorierne parcel/stuehuse, række- kæde- og dobbelthuse, samt etageboliger. Opgørelsen medtager kun helårsboliger, dog herunder boliger med status som flexbolig. Tallene viser boliger uden cpr-tilmeldte personer pr. 13.06.2023.

Kilde: Danmarks Statistik (BOL101)

Forny et skub i boligrotation med et grønt, bæredygtigt twist

Der mangler boliger i landdistrikterne til den voksende gruppe af seniorer, hvor huset og haven er blevet for stor, og hvor der er et ønske om at flytte til noget mindre og mere ældrevenligt uden at forlade lokalområdet og de lokale fællesskaber.

Manglen på sådanne ældrevenlige boliger i landdistrikterne betyder, at mange seniorer bliver boende i store huse, der ikke længere matcher deres behov, og at de dermed ufrivilligt kommer til at 'spærre' for store boliger til fx børnefamilier. Dette mismatch, og mulige løsninger herpå, har Landdistrikternes Fællesråd og Forenet Kredit sat sig for at undersøge i et nyt fælles projekt "Grøn boligrotation i landdistrikterne".

Boligrotation udgør et vigtigt element i tilflytningen til landsbyer samt for mobiliteten på boligmarkedet generelt. Det er bl.a. med til at sikre, at der er ledige boliger til nye generationer, som er med til at puste nyt liv i foreningslivet, skolen og daginstitutioner. Projektets grønne dimension består i at undersøge, hvordan det kan understøttes, at de boliger som seniorer fraflytter, energirenoveres som en del af boligrotationen.²⁵ På den måde opnås en boligmasse i landdistrikterne, som ikke kun gør de enkelte landsbyer mere attraktive, men også bliver en gevinst for samfundet som helhed. Projektets første del, som løber til udgangen af 2023, tager udgangspunkt i tre pilotlandsbyer: Givskud i Vejle Kommune, Asaa i Brønderslev Kommune og Ejby i Lejre Kommune.

²⁵ Der kan læses mere her: <https://forenetkredit.dk/forenet-kredit-og-landdistrikternes-faellesraad-vil-saette-skub-i-den-groenne-boligrotation-i-landdistrikterne-2/>.

Regeringens initiativer:

Landsbyfornyelse

På finansloven for 2023 er afsat 100 mio. kr. til landsbyfornyelse i 2023. Midlerne fordeles til kommuner, som kan anvende dem til blandt andet nedrivning, istandsættelse og områdefornyelse i byer med færre end 4.000 indbyggere og i det åbne land.

Med finanslovsforslaget for 2024 lægger regeringen op til, at der afsættes 80 mio. kr. årligt i 2024-2027 til landsbyfornyelse.

Forsøgsordning for frilandsbyer og -øer

Aftalekredsen bag Mere liv i bymidter og landdistrikter blev i juni 2023 enige om at gå videre med en forsøgsordning med frilandsbyer og -øer. I alt er 17 konkrete projekter udvalgt til at identificere og kvalificere barrierer i lovgivning og regelsæt, der står i vejen for vækst og udvikling i landdistrikterne. Med aftalen er et vigtigt skridt taget i ambitionen om at kunne frisætte landsbyer og småøer i ønsket om at nytænke de strukturelle rammer for områder i Danmark, der ligger uden for de større vækstcentre.

Almene boliger på øer

Der er midler i puljerne for engangstilskud til etablering af almene boliger på øer på hhv. 10 mio. kr.

til småøerne og 10 mio. kr. til de fire ø-kommuner (Fanø, Læsø, Samsø og Ærø) samt Bornholms Regionskommune. Ansøgninger kan fremsendes fra 1. juli 2022 til 30. november 2026. Puljerne stammer fra aftalen om Fonden for Blandede Byer fra 2021 indgået mellem daværende regering (Socialdemokratiet) og Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Kristendemokraterne.

Midlerne gives til nedbringelse af anskaffelsessummen for alment nybyggeri. Puljerne skal sikre flere almene boliger, som kan bidrage til, at flere bosætter sig på småøerne og i ø-kommunerne.

National arkitekturpolitik

Regeringen har afsat 19,5 mio. kr. til arbejdet med en ny national arkitekturpolitik. Første skridt på vejen mod en ny arkitekturpolitik er, at en ekspertgruppe frem mod sommeren 2024 skal udarbejde en hvidbog, bl.a. med fokus på bæredygtighed, boliger og landsbyer – og landdistrikter, som regeringen kan bruge som afsæt for en ny national arkitekturpolitik. Ekspertgruppen skal også bidrage til udvikling og gennemførelse af to arkitektkonkurrencer og et demonstrationsprojekt.

7. Stærke lokalsamfund, velfærd og service

Den lokale detailhandel har det svært i mange nærområder, ligesom lægedækningen er udfordret i visse dele af landet. Mange steder er landsbyer udfordrede af fraflytning, butiksdød og udtømning af vitale servicefunktioner. Men der er også mange landsbyer, der trives, hvor der er befolkningstilvækst, hvor man i fællesskab formår at holde liv i den lokale købmand samt lokalområder, hvor lokalsamfundet har hjulpet til med at få nye læger til byen.

Foreningslivet står stærkt uden for de større byer. Et velfungerende fritids- og kulturliv understøtter, at flere indgår i det lokale fællesskab. Det lokale kulturliv har ligeledes stor værdi fx som identitetsmarkør og samlingspunkt, samt som attraktionskraft i forhold til bosætning og turisme.

Regeringen ønsker at understøtte et stærkt lokalt civilsamfund, det nære sundhedsvæsen,

kulturtilbud af høj kvalitet og gode indkøbsmuligheder, så det er attraktivt at bo, leve og arbejde i alle dele af Danmark.

Udvikling i relation til butikker i bymidterne

I mange mindre og mellemstore byer er bymidterne præget af, at tidligere funktioner er flyttet ud af bymidterne, fx butikker, biblioteker mv. Især byområder og landdistrikter længere væk fra de større byer har oplevet et stort fald i antallet af detailhandelsbutikker på henholdsvis 13,2 pct. og 14,8 pct. i perioden 2012-2022 (figur 7.1).

En række tiltag har bidraget til at skabe mere levende bymidter i de mindre og mellemstore byer. Fornyelse og forskønnelse af bymidter samt flere velfærdsfunktioner kan være med til at gøre bymidterne mere attraktive.

Figur 7.1

Udvikling i antal butikker i detailhandelsbranchen, 2012-2022

	2012	2022	Udvikling
Byområder i eller tæt på de større byer	15.966	14.569	-8,7%
Byområder længere væk fra de større byer	4.791	4.158	-13,2%
Landdistrikter tæt på de større byer	1.419	1.320	-7%
Landdistrikter længere væk fra de større byer	2.066	1.760	-14,8%
Hele landet	24.242	21.807	-10%

Anm.: Antal butikker (arbejdssteder) inden for detailhandel. Gruppen ligger i kategorien "Detailhandel undtagen med motorkøretøjer og motorcykler", jf. Dansk Branchekode. Internethandel er ikke med.

Kilde: Danmarks Statistik og Social- og Boligstyrelsens beregninger.

Lokale dagligvarebutikker

Faldende indbyggertal i mange landdistrikter længere væk fra de større byer betyder, at de lokale dagligvarebutikker mister deres kundegrundlag. Mange landsbyer oplever derfor lukning af den lokale dagligvarebutik, som ikke kun udgør en dagligvareforsyning, men også et lokalt samlingspunkt. Mellem 2012 og 2022 er 16 pct. af dagligvarebutikkerne i landdistrikterne længere væk fra de større

byer lukket, hvilket kan udgøre en udfordring de steder, hvor der i forvejen kun var én butik. Der er dog gennem de seneste år kommet et øget fokus på borgerdrevne dagligvarebutikker, hvor foreninger og lokale borgere går sammen om at bevare deres lokale butik. I visse områder genopstår den lokale dagligvarebutik derfor igen.

Figur 7.2

Udvikling i antal dagligvarebutikker, 2012-2022

	2012	2022	Udvikling
Byområder i eller tæt på de større byer	2.529	2.485	-1,7%
Byområder længere væk fra de større byer	725	680	-6,2%
Landdistrikter tæt på de større byer	452	395	-12,6%
Landdistrikter længere væk fra de større byer	688	578	-16%
Hele landet	4.394	4.138	-5,8%

Anm.: Antal dagligvarebutikker (arbejdssteder). Gruppen ligger i kategorien "Detailhandel fra ikke-specialiserede forretninger", jf. Dansk Branchekode. Disse er således en delmængde af "Detailhandel undtagen med motorkøretøjer og motorcykler".

Kilde: Danmarks Statistik og Social- og Boligstyrelsens egne beregninger.

Borgerdrevne dagligvarebutikker

Købmandsbutikken i Staby – ”Min Købmand mellem Hav og Fjord”. Staby er en landsby med ca. 200 indbyggere i den nordlige del af Vestjylland i Holstebro Kommune. Bygningen, der huser Staby købmandsbutik, ejes af 106 anpartshavere gennem et ejendomsselskab, hvis eneste formål er at sikre en butik i byen. For at fremtidssikre købmandsbutikken i Staby har ejendomsselskabet bag butikken søgt og opnået tilsagn om tilskud fra Landdistriktspuljens pulje til borgerdrevne dagligvarebutikker til at opsætte et solcelleanlæg på butikken. Dermed indskrives butikken sig i landsbyens større projekt: Den Bæredygtige Landsby. Ejerne af ”Min købmand mellem Hav og Fjord” driver købmandsbutikken på markedsvilkår og har én fuldtidsansat, fem deltidsansatte og flere frivillige tilknyttet. Butikken er en livsnerve i den lille by.²⁶

Min Købmand Voerså åbnede den 14. maj 2022, men butikkens økonomi har været presset af de stigende elpriser. Anpartsselskabet bag butikken har i det lys søgt og opnået tilsagn om tilskud fra Landdistriktspuljens pulje til borgerdrevne dagligvarebutikker til at opsætte et solcelleanlæg på butikkens tag. Det er forventningen, at op mod 35 pct. af butikkens egetforbrug nu bliver rent grøn strøm. Købmandsbutikken er blevet byens næststørste arbejdsplads med 20 arbejdspladser (fem fuldtidsansatte, en elev og 14 ungarbejdere).²⁷

Foreningsliv

Fællesskabet, ofte organiseret i foreninger, er en grundsten i landdistrikterne. Foreningerne bidrager til at skabe sociale netværk, samarbejde, lokal kultur og udvikling af lokalsamfundene generelt. Mange mindre samfund ville ikke kunne opretholde samme levevilkår som i dag uden den støtte og det engagement, der kommer fra lokale foreninger og frivillige ildsjæle.

De lokale idrætsforeninger spiller en særlig rolle både i byer og landdistrikter, ikke mindst for børn og unges aktivitetsmuligheder. Medlemstallet i idrætsforeninger har på landsplan været på vej ned og tog et dyk i 2020 under covid-19 pandemien. Dog ses der igen en stigning i medlemstallet i 2022. Det er i kommuner tæt på en større by, at den største andel af befolkningen er medlem af en idrætsforening, men forskellen i medlemsandelen i land og by er mindsket siden 2012 (figur 7.3).

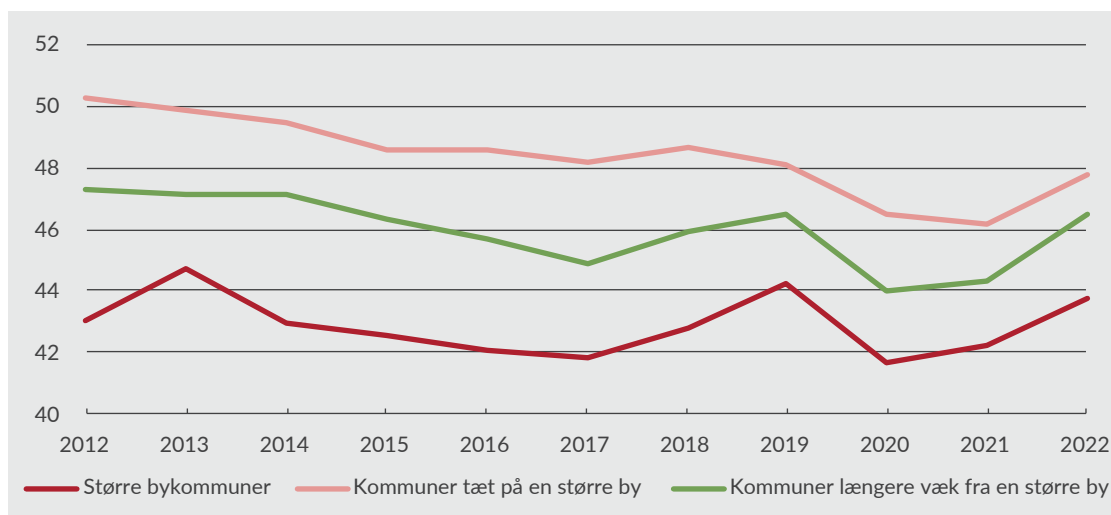
²⁶ Der kan læses mere om købmandsbutikken på: www.staby.nu/staby-koebmand/.

²⁷ Der kan læses mere om Købmand Voerså på: www.voersaa-by.dk/dagligvarebutik/.

Figur 7.3

Befolkningsandel der er medlem af en idrætsforening (pct.), 2018-2022

Anm.: Antal medlemmer i DGI, DIF og Dansk Firmaidræt.

Kilde: Centralt ForeningsRegister.

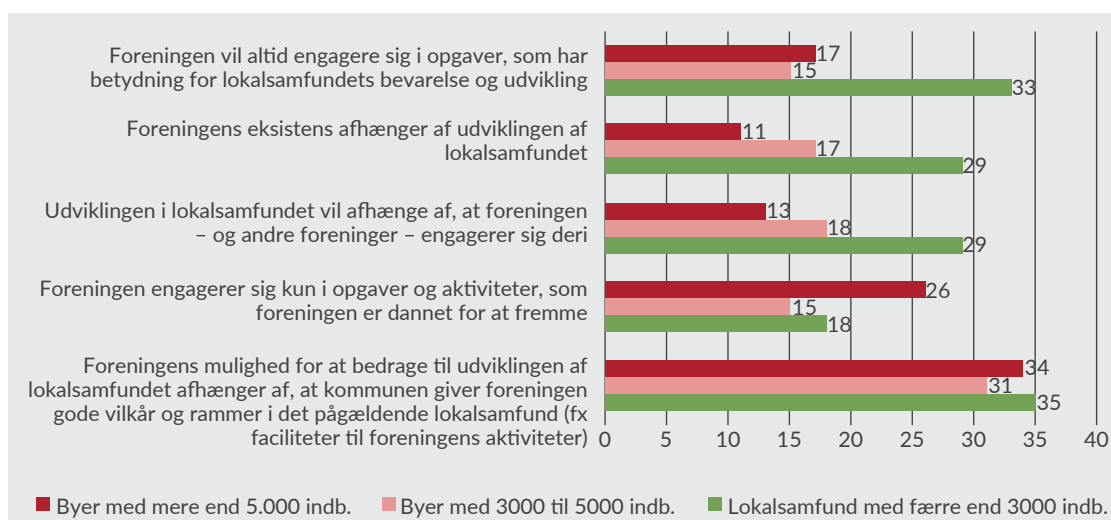
Foreninger spiller en stor rolle for fællesskabet og handlekraften i landdistrikterne. Foreningers opfattelse af deres egen rolle i landdistrikterne kan dog afhænge af størrelsen på den landsby, som foreningen befinder sig i (figur 7.4). I større byer er foreninger ofte specialiserede fx om en sport, et plejehjem eller lignende, og den enkelte forening vil sjældent opfattes som værende essentiel for byens overlevelse. I mindre byer er foreningerne ofte bredere og kan varetage de hensyn, der er aktuelle – fx etablering af en borgerdrevet dagligvarebutik,

udvikling af grønne områder i byen, afholdelse af events i byen mv. Foreningerne har ofte bredere deltagelse end i byerne og oplever sig selv som afgørende for udviklingen i lokalområdet, ligesom foreningerne i de mindre landsbyer er mere bevidste om, at deres eksistens afhænger af udviklingen i lokalsamfundet.

Figur 7.4

Foreningernes holdning til at involvere sig i bevarelsen og udviklingen af det lokalsamfund, som foreningen primært hører til i.

Anm.: Figuren viser andelen af foreninger, som er "helt enige" i udsagnene opdelt på typer af lokalsamfund (pct.). Data er baseret på fire udvalgte kommuner: Vordingborg, Assens, Tønder og Skive.

Kilde: Bjarne Ibsen og Evald Bundgaard Iversen, Foreningslivets engagement i lokal udvikling i landdistrikter, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet, Movements, 2022:6.

Lokal deling af viden og debat om udvikling

En vigtig forudsætning for det lokale fællesskab og lokalområdets udvikling er deling af viden om de aktiviteter, der gennemføres, samt debat om de udfordringer, der skal adresseres og de visioner, der er for en lokal udvikling.

Lokale dagblade er én kilde til videndeling og især den ældre del af befolkningen benytter lokale nyhedsmedier. Mange foreninger er også aktive på hjemmesider, apps mv. Omstillingen i vores adfærd fra analoge til digitale medier fordrer en omstilling både hos medierne og brugerne. Det giver både udfordringer og muligheder, og det er vigtigt at give hele befolkningen lige mulighed for at deltage i den demokratiske samtale på tværs af både alder og geografi.

Lægedækning

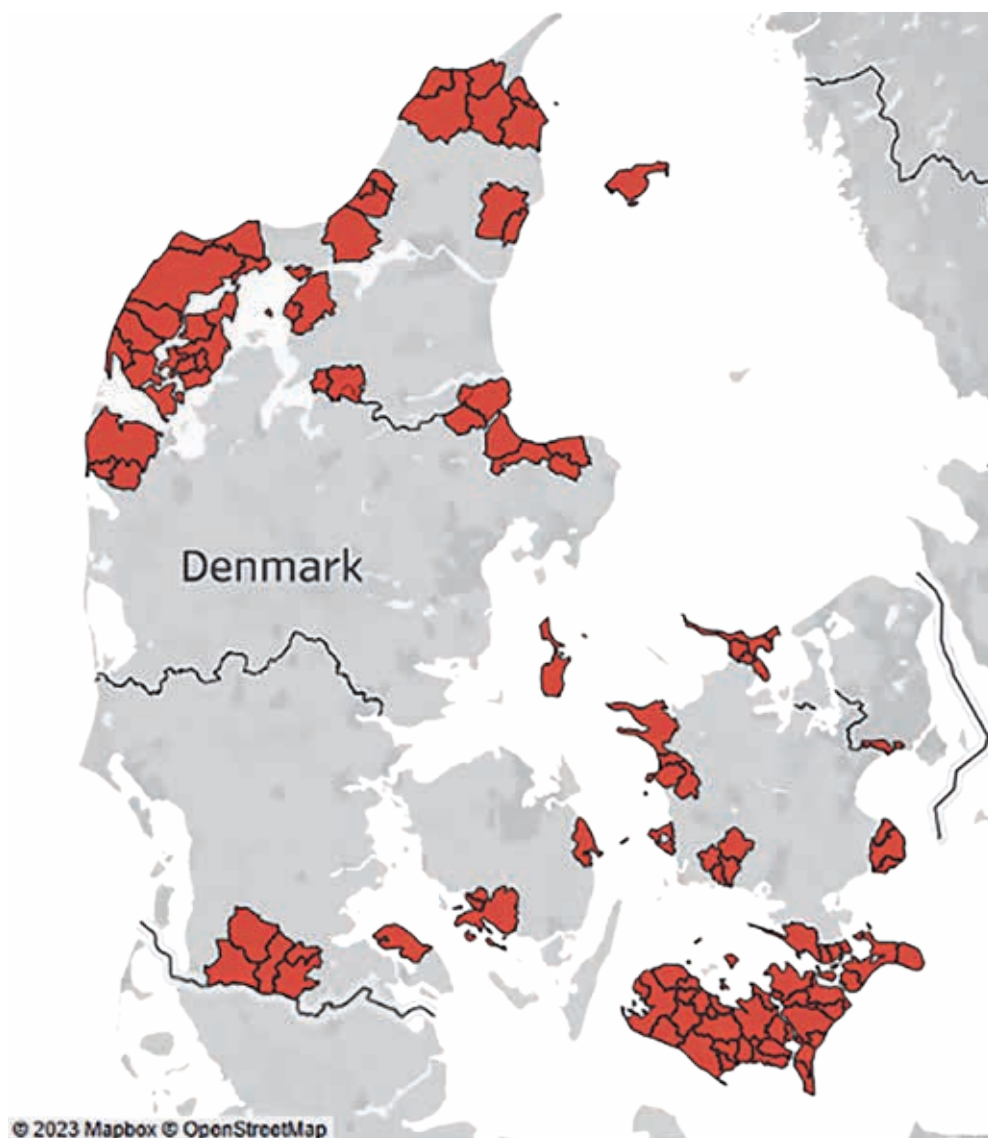
Et velfungerende sundhedsvæsen er en forudsætning for, at vi kan leve det liv, vi ønsker, og være raske til at gå på arbejde, tage en uddannelse og bidrage til fællesskabet. I takt med at vi lever længere, bliver vi dog flere ældre og flere, der har brug for behandling og pleje. Særligt i landdistrikterne er gennemsnitsalderen højere end i resten af landet.

Ca. 600.000 borgere bor i lægedækningstruede områder, hvor der er mangel på alment praktiserende læger. Der er lægedækningstruede områder i alle regioner, men udfordringerne med lægedækning i almen praksis er størst på Lolland og Falster samt i Nordjylland (figur 7.5).

Figur 7.5

Lægedækningstruede områder, 2021-2024

Anm: Lægedækningstruede områder er opgjort af Danske Regioner for overenskomstperioden 2021-2024 efter kriterier fra Ordning vedr. differentieret basishonorar til praktiserende læger, Danske Regioner 2018.

Kilde: Danske Regioner.

Borgerinitiativer til oprettelse af sundhedshuse

Flere steder i landet er der opført læge- og sundhedshuse på initiativ fra lokale borgere. Et eksempel herpå er i Aalestrup i Vesthimmerland, hvor de lokale foreninger AIF Erhvervsklub og Aalestrup Handel og Erhverv oprettede en initiativgruppe af lokale ildsjæle, som har arbejdet for opførslen af et nyt læge- og sundhedshus. Det åbnede i maj 2021. Udover økonomisk støtte fra det daværende Sundheds- og Ældreministerium, har både kommunen og lokale borgere bidraget til finansieringen af projektet. De lokales bidrag er indsamlet blandt borgere i byen, erhvervsdrivende, pengeinstitutter og foreninger, som har støttet projektet med 3,7 millioner kr. I læge- og sundhedshuset er det muligt at leje sig ind, hvilket gør det mere attraktivt for nye læger at etablere sig og dermed mindske lægemanglen i området.²⁸

Sygehusstrukturen i Danmark

Lang afstand til sygehuset kan for nogle borgere være en barriere for at møde op til undersøgelser, kontroller og behandling. Den nye sygehusstruktur med 21 akutsygehuse betyder, at specialiserede behandlinger samles på færre sygehuse med en større ekspertise. Lukninger af lokale sygehuse betyder også, at der i nogle områder af landet kan blive længere til specialiseret behandling, men

også at der er skabt større faglige miljøer med bedre mulighed for høj faglig kvalitet, forskning og udvikling. Det er hovedsageligt uden for de større byer, at antallet af sygehuse er faldet. Det påvirker i høj grad borgerne i kommuner længere væk fra de større byer, der pga. lukningerne har fået længere til nærmeste sygehus. Der er ikke lukket sygehuse siden september 2022.

28 Der kan bl.a. læses mere her: www.viborg-folkeblad.dk/rundtomviborg/nyt-laeghus-i-aalestrup-bliver-indviet-onsdag.

Regeringens initiativer:

Et sammenhængende Danmark

Regeringen ønsker at styrke det nære sundhedsvæsen og sikre, at alle har en læge tæt på. Regeringen har med en lovændring fra 1. juli 2023 styrket incitamenterne for, at alment praktiserende læger etablerer sig i områder med lægemangel med muligheden for et særligt vederlag. Regeringen vil derudover se på, hvordan incitamenterne kan styrkes så også yngre læger under uddannelse, etablerer sig i disse områder. Regeringen vil arbejde for, at der etableres speciallægepraksisser i de dele af landet, hvor de ikke er til stede i dag. Herudover kan der med den nye lovændring fra 1. juli 2023 stilles forpligtende krav til bl.a. kommunernes sundhedsindsatser for at sikre en mere ensartet kvalitet i opgaveløsningen på tværs af landet som led i den nationale kvalitetsplan.

Forsøgsordning for frie bymidter

Et bredt flertal i Folketinget har indgået aftale om en række indsatser, der skal skabe mere liv i bymidter og landdistrikter. En af indsatserne er en forsøgsordning med frie bymidter. På baggrund af interesselikvideringer fra kommunerne er 14 byer i 2022 blevet udvalgt til at udarbejde en kvalificeret ansøgning til forsøgsordningen. Kommuner, der indgår i forsøgsordningen, forpligter sig til i samarbejde med lokale aktører at etablere velfærdscentre med lokale velfærdstilbud, der kan understøtte bylivet og styrke den nære velfærd.

Stærke lokale civilsamfund og kulturtilbud

Regeringen ønsker at sikre et stærkt lokalt civilsamfund og kulturtilbud i hele landet. Kulturliv og det frivillige foreningsliv binder os sammen på tværs af landet og i lokalsamfund. Regeringen vil arbejde for, at de frivillige foreninger ikke drukner i bureaukrati og høje gebyrer.

Mediaaftale og pulje til at sikre den videre eksistens af lokalmedier rundt om i landet

Regeringen har sammen med Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten, Radikale Venstre og Dansk Folkeparti indgået en ny Mediaaftale for 2023-2026: Samling om frie medier og stærkt dansk indhold af juni 2023. Forliget styrker den lokale og regionale

journalistik, herunder lokaler og regionale dagblade gennem den redaktionelle produktionsstøtte.

Derudover vil forligspartierne med en ny pulje til ugeaviserne på 43,1 mio. kr. i 2023 og 52,8 mio. kr. årligt i 2024-2026 fremme lokaljournalistik til borgerne. Puljens formål er at holde hånden under ugeaviserne, der spiller en vigtig rolle for lokaldemokratiet, men som oplever stigende omkostninger bl.a. pga. tech-giganternes position på annonce-markedet, stigende distributionsomkostninger og den digitale transformation.

Pulje til lokale initiativer

På finansloven for 2023 udmøntes 73,4 mio. kr. fra puljen til lokale initiativer til 36 initiativer på tværs af landet. Heraf ligger flere i landdistrikterne. Puljen skal være med til at styrke kultur, civilsamfund samt kyst- og naturturisme.

Med finanslovsforslaget for 2024 lægger regeringen op til, at der afsættes 75 mio. kr. i 2024 til lokale initiativer i lokalsamfund.

Landdistriktspuljen

Med finansloven for 2023 er der afsat 52 mio. kr. til udvikling af landdistrikterne via Landdistriktspuljen. De første midler udbydes i april 2023 og anden runde i efteråret 2023. Midlerne anvendes blandt andet til projekter for borgerdrevne dagligvarebutikker, projekter på de små øer, projekter i områder med landvindmøller og solceller på terræn, forsøgsprojekter og forskningsprojekter.

Aftale om inflationshjælp

Med aftale om inflationshjælp fra februar 2023 er der afsat 75 mio. kr. til en midlertidig støtteordning til mindre købmænd og andre energiudsatte fødevareforretninger i små byer ramt af stigende energipriser. Ordningen har til formål at hjælpe de mindre lokalsamfund, hvor den lokale købmand mv. spiller en vigtig rolle for den lokale udvikling og dagligvareforsyning.

8. De små øer

Rundt om i det danske land ligger de 27 danske småøer, der er med i Sammenslutningen af Danske Småøer. Småøerne har mange strukturelle forhold til fælles med hinanden, men samtidig er de også vidt forskellige. Der ses generelt en række positive udviklingstendenser på småøerne, som har oplevet tilflytning af både børnefamilier og højtuddannede. Småøerne er dog stadig udfordrede på en række områder, ikke mindst på demografien med en aldrende befolkning. Derudover har færgedriften til småøerne også været økonomisk påvirket af høje energipriser i 2022.

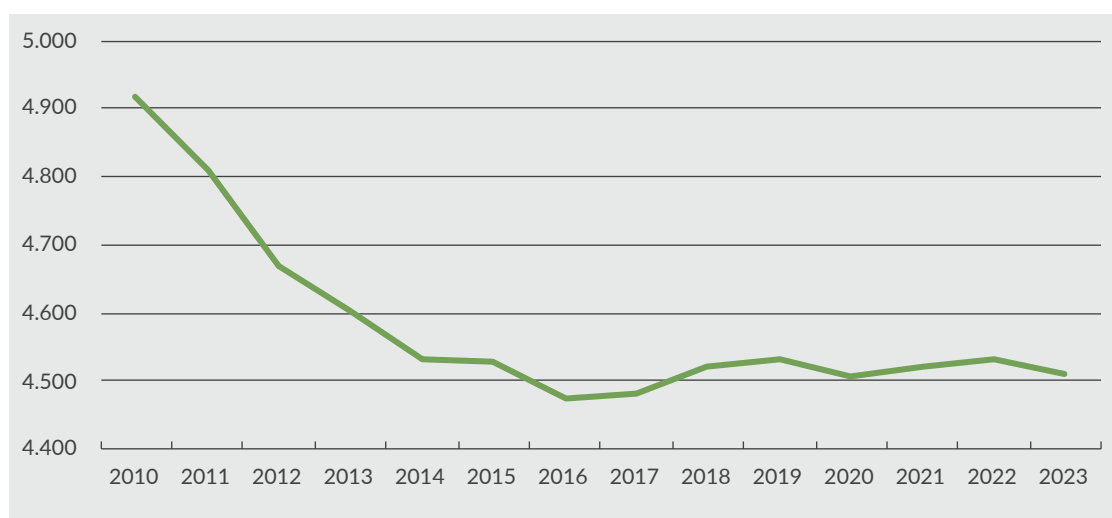
Udvikling i befolkningstallet

Befolkningstallet på de 27 småøer, der er medlem af Sammenslutningen af Danske Småøer, har siden 2016 været stigende, efter i en længere periode at have været faldende. Fra 2010-2022 er befolkningstallet på småøerne samlet set faldet ca. 10 pct. Den overordnede befolkningsfremgang siden 2016 dækker over en variation fra ø til ø. Således var der i 2022 befolkningsfremgang på 12 af de 27 småøer, mens der var en tilbagegang på 15 af øerne. Det er især Orø, Strynø og Agersø, der bærer den generelle befolkningsfremgang.

Figur 8.1

Udvikling i befolkningstallet på de 27 småøer, 2010 t.o.m. 2022

Anm: Befolkningstallet er opgjort 1. januar hvert år.

Kilde: Danmarks Statistik (BEF4).

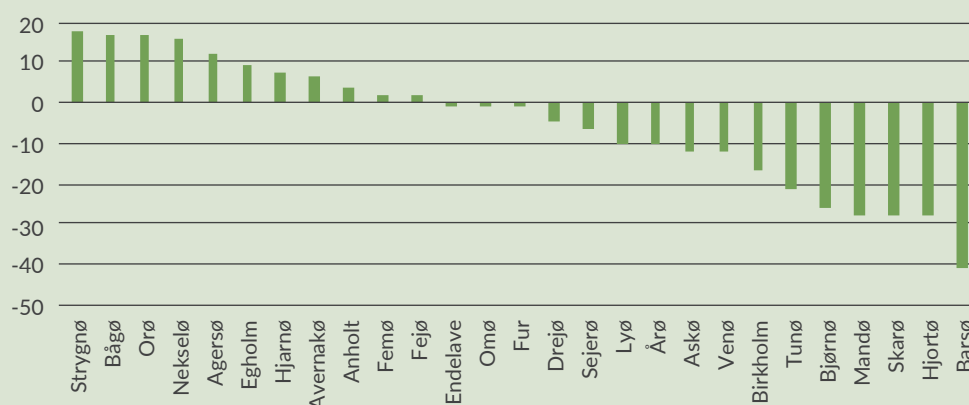
Store variationer i befolkningsudviklingen på de forskellige øer

Selvom småøerne samlet set har fået flere indbyggere siden 2016, dækker tallene over store variationer mellem de forskellige øer.

Strynø, Bågø, Orø og Nekselø har oplevet stigninger på 16-17 pct., men øernes forskellige størrelser dækker over forskellige stigninger. Nekselø og Bågø har fx oplevet en stigning på hhv. tre og fire personer til i alt 22 og 28 beboere i perioden, mens Strynø og Orø har oplevet en stigning på hhv. 32 og 137 personer til i alt 218 og 987 beboere i perioden.

I den anden ende har Barsø oplevet et fald fra 2016 på ni personer til i alt 13 personer i 2022, mens Bjørnø, Hjortø, Skarø, Mandø og alle har oplevet fald på hhv. 2, 9, 9 og 12 personer.

Befolkningsudviklingen på småøerne i pct., 2016-2022

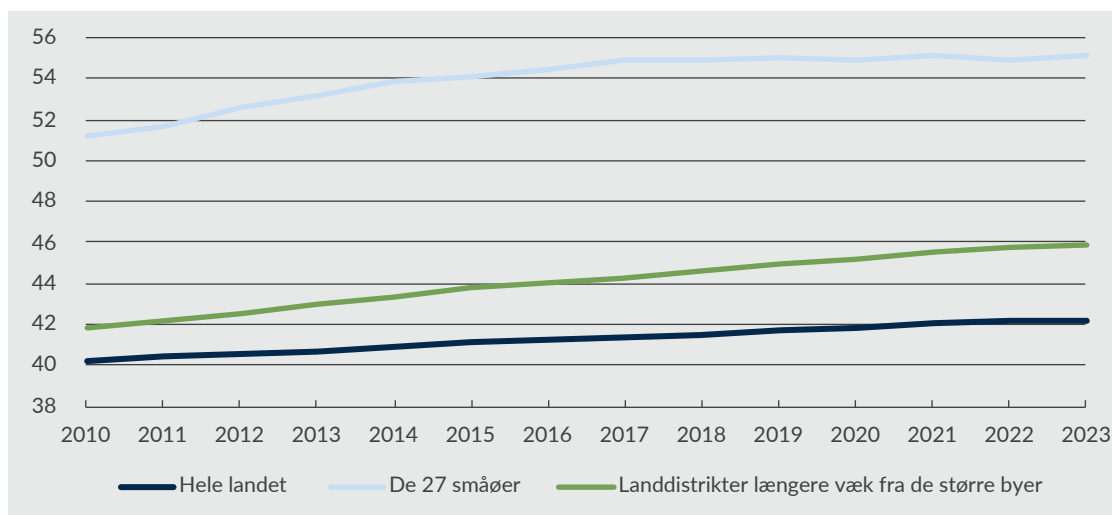
Udvikling i gennemsnitsalder

Siden 2017 har gennemsnitsalderen ligget stabilt på omkring 55 år på småøerne, og den er endda faldet hen over det seneste år. Gennemsnitsalderen er dog stadig mere end ni år højere på småøerne end i landdistrikterne længere væk fra de større byer og mere end 12 år højere end landsgennemsnittet på 42,2 år (figur 8.2).

Figur 8.2

Udvikling i gennemsnitsalderen på småøerne, 2010 t.o.m. 2022

Anm: Gennemsnitsalderen er opgjort 1. januar hvert år.

Kilde: Danmarks Statistik (KMGALDER) samt egne beregninger.

Nøgletal for beskæftigelse

Muligheden for beskæftigelse er en medvirkende faktor til at fastholde og forbedre levevilkårene i de små øsamfund. Øernes afgrænsede geografi og færgen til fastlandet gør, at arbejdsmarkedet ser markant anderledes ud på de små øer i forhold til i resten af landet. Småøerne har dog, på trods af den mere besværede adgang til arbejdsmarkedet i resten af landet, en beskæftigelsesfrekvens, der ligger tæt på det nationale gennemsnit. Det samme gør ledigheden.

Antallet af personer i arbejde er faldet med ca. 2,5 pct. mellem 2012 og 2022 på småøerne (figur 8.3).

Det kan skyldes, at befolkningstallet på øerne er faldet i den samme periode, og at øboerne er blevet ældre, hvormed flere er pensionerede og derfor udtrådt af arbejdsmarkedet. For så vidt angår den disponible indkomst er denne i gennemsnit lavere på småøerne end i resten af landet.

Figur 8.3

Socioøkon- miske nøgletal for de danske småøer og sognetyper

	Byområder i eller tæt på de større byer	Byområder længere væk fra de større byer	Landdistrik- ter tæt på de større byer	Landdistrikter længere væk fra de større byer	De 27 småøer
Beskæftigelses- frekvens (2022)	75,7 pct.	73,9 pct.	81,1 pct.	77,5 pct.	72,7 pct.
Udvikling i antallet af beskæftigede (2012-2022)	18,0 pct.	5,9 pct.	7,1 pct.	-1,5 pct.	-2,5 pct.
Bruttoledighed (2022)	3,1 pct.	2,8 pct.	2,3 pct.	2,4 pct.	2,9 pct.
Gennemsnitlig disponibel indkomst, DKK (2022)	296.735	268.905	298.920	278.126	255.655
Grundskole som højest fuldførte uddannelse (2022)	17,9 pct.	26,0 pct.	21,1 pct.	25,4 pct.	23,4 pct.

Anm: I opgørelsen indgår alle personer mellem 18 og 65 år.

Kilde: Danmarks Statistik og Social- og Boligstyrelsens egne beregninger.

Fejøl - historier fra en innovativ småø

På den lille ø Fejøl, 15 minutters sejlads fra Lollands nordlige kyst, er der masser af ildsjæle og nytænkning, som skal sikre aktivitet og vitalitet på øen. Øen har en stor virksomhed i Fejøl Frugt, og er et bevis på, at kreative velfærdsløsninger kan bane vejen for fortsat liv på Danmarks små øer. Fejøl Skole, der var i fare for at lukke sidste år, blev fx reddet ved at indgå et samarbejde med Stenoskolen i Nakskov på fastlandet, og forældregruppen bag Fejøl Skole og Fejølforeningen modtog Landdistriktsprisen 2022 for deres arbejde med at bygge bro mellem småøer og fastland.²⁹

²⁹ Der kan læses mere om Fejøl og Fejøl skole her: www.fejoe.dk samt www.km.dk/aktuelt/singlevisning/landdistriktsprisen-gaar-til-foraeldre-gruppen-bag-fejoe-skole-og-fejoleforeningen.

Udvikling i passagertal for ø-færgerne i forbindelse med færgetilskud

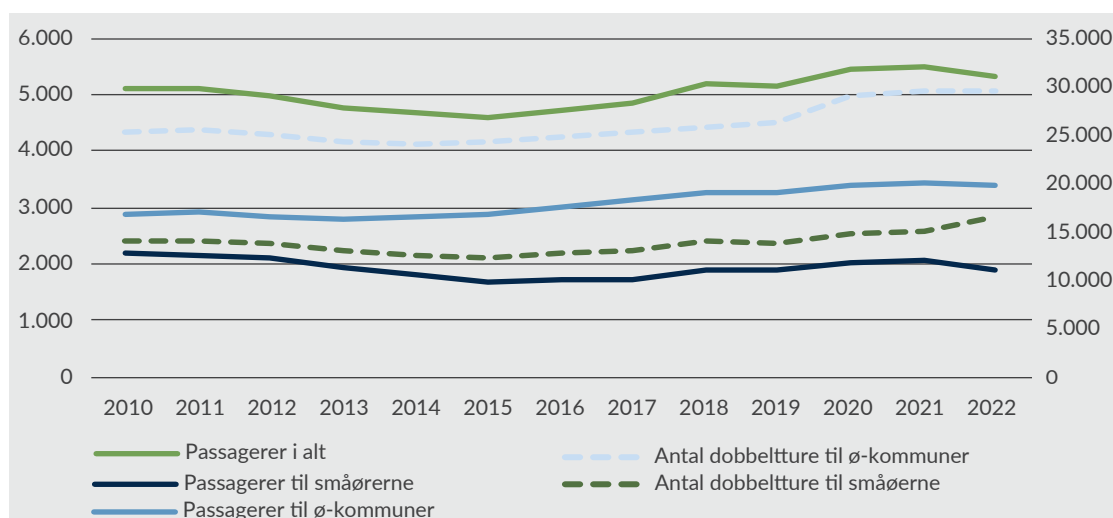
Gode færgeforbindelser til småøerne har stor betydning for at fastholde og tiltrække beboere. Færgerne er bindeleddet til arbejdsmarkedet, bredere serviceudbud og for mange øboere også til skole og daginstitutioner. Der er stor forskel på de danske småøers færgeforbindelser, og for nogle øers vedkommende kan det gøre det svært at kombinere drømmen om et godt ø-liv med et arbejde væk fra øen.

I perioden fra 2012 til 2015 faldt det samlede passagerantal for ø-færgerne. I 2015 og 2016 blev der indført tilskud til nedsættelse af færgetakster for hhv. gods og passagerer, og i de efterfølgende år er det samlede passagertal steget. Som et element i sommerpakkerne i 2020 og 2021 blev det derudover i perioder gratis for gående og cyklister at rejse med de fleste færger i landet. Trods fremgangen i passagertallet siden 2015 ligger passagertallene for færgerne til småøerne stadig under niveauet for 2012.

Figur 8.4

Udvikling i antallet af passagerer til danske øer, 2012-2022

Anm.: Ø-kommuner (Læsø, Samsø, Fanø, Ærø), småøer (Orø, Sejerø, Agersø, Omø, Fejø, Femø, Baagø, Lyø, Avernakø, Barsø, Skarø, Drejø, Strynø, Aarø, Endelave, Venø, Anholt, Tunø og Fur). Oplysninger om færgeruterne til Nekselø, Bjørnø, Hjortø, Birkholm, Barsø, Hjørnø, Egholm samt ruten Orø-Hammer Bakke (privatejet) indgår ikke, da disse ruter primært pga. deres størrelse ikke indberetter data til Danmarks Statistik.

Kilde: Danmarks Statistik (SKIB31+SKIB33) samt egne beregninger.

Regeringens initiativer:

Fuldt landevejsprincip

Regeringen har med forslag til finansloven for 2024 foreslået at indføre et fuldt landevejsprincip. Landevejsprincippet går ud på, at det skal koste det samme at tage færgen som at køre samme strækning i bil på en landevej. Med henblik på at sikre dette har der hidtil været givet et statsligt tilskud til, at kommunerne kunne sænke færgepriserne i 46 af årets uger. Med forslaget ønsker regeringen at tilføre 51 mio. kr. årligt til de nuværende 99,3 mio. kr., så tilskuddet til færgerne kan dække alle årets uger.

Evaluerings af færgetilskud til gods og passagerer i 2022

Der er i sommeren 2022 gennemført en evaluering af de to tilskudsordninger til nedsættelse af færgetakster på gods- og passagerområdet i kommunerne, som blev indført i hhv. 2015 og 2016. Evalueringen følger op på den tidligere evaluering fra 2018 og omfatter færgeruter i både kommuner med små øer og ø-kommuner. Evalueringen omfatter alle de 21 kommuner og 33 færgeruter, som modtager tilskud til nedsættelse af færgetakster, og konklusionen er, at tilskudsordningerne understøtter bosætning, turisme og erhvervsudvikling i de danske øsamfund.

På baggrund af anbefalinger i evalueringen er der i 2023 gennemført forenklinger i administrationen af færgetilskud på gods- og passagerområdet, således at ordningerne bliver lettere at administrere for kommunerne.

Landdistriktspuljens indsats for småøerne

Landdistriktspuljen yder tilskud til initiativer og projekter, som kan skabe udvikling og arbejdspladser på småøerne - også kendt som ø-støtte. Det overordnede formål er at sikre levevilkårene i de små øsamfund. Projekterne kan opnå støtte i form af tilskud eller lån og skal iværksættes på en eller flere af de 27 småøer. Der udbydes 5 mio. kr. i 2023.

Planloven

Regeringen har fremsat et forslag til ændring af planloven, som giver mulighed for en lempeligere adgang til landzonetilladelse for at sikre de små øers særlige behov for udviklingsmuligheder. Forslaget er på lovprogrammet i efteråret 2023.

Frisættelse af postomdeling

Regeringen har sammen med Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti, Det Radikale Venstre, Alternativet og Nye Borgerlige indgået en politisk aftale om fremtidens indretning af postområdet. Som led i aftalen ophører befordringspligten, der i dag giver PostNord en særstilling. Dermed kan borgerne se frem til et friere valg. Aftalen sikrer, at alle danskere i hele landet fremover kan sende og modtage breve til ensartede priser. Postaftalen forbedrer især pakkepostområdet for nogle småøer, fx følger det af aftalen, at der skal opsættes pakkepostanlæg på fastlandet ved færgelejet til alle småøer til brug for alle leverandører af pakker.

Forsøgsordning for frilandsbyer og -øer

Aftalekredsen bag Mere liv i bymidter og landdistrikter blev i juni 2023 enige om at gå videre med en forsøgsordning med frilandsbyer og -øer. I alt er 17 konkrete projekter udvalgt til at identificere og kvalificere barrierer i lovgivning og regelsæt, der står i vejen for vækst og udvikling i landdistrikterne. Blandt de 17 udvalgte er 6 småøer: Anholt, Fejø, Fur, Omø, Venø og Årø.

Støtte til landbrug på de ikke-brofaste øer

Aftalekredsen bag grøn omstilling af dansk landbrug blev i oktober 2021 enige om årligt at afsætte 20 mio. kr. i perioden 2022-27 til at understøtte landbrugssektoren på de ikke-brofaste øer. Der gives under ordningen et tilskud på 500 kr. per hektar op til 100 hektar for landbrugsarealer beliggende på de ikke-brofaste øer.

Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2023
Aktuelle udfordringer og udviklingstendenser i landdistrikterne

november 2023

Kirkeministeriet
Frederiksholms Kanal 21
1220 København K

Tlf. : +453392 3390
E-mail: km@km.dk

ISBN 978-87-94224-62-8 (trykt version)
ISBN 978-87-94224-63-5 (digital version)
2023/24:02

Publikationen kan hentes på
www.regeringen.dk
www.km.dk

Fotokreditering;
Forside: Foto: Colourbox
Side 4: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 13: Foto: Colourbox
Side 15: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 17: Foto: Colourbox
Side 18: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 19: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 20: Foto: Shutterstock
Side 24: Foto: Colourbox
Side 27: Foto: Colourbox
Side 28: Foto: Colourbox
Side 32: Foto: Colourbox
Side 34: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 36: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 38: Foto: Colourbox
Side 40: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 45: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 48: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 52: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 54: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 56: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 60: Foto: Shutterstock
Side 62: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 65: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Side 67: Foto: Plan- og Landdistriktsstyrelsen

